

Komentar k poglavju »Velika in mala začetnica«

Pravopis 8.0

Ljubljana 2021

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU

Komentar k poglavju so pripravili

Helena Dobrovoljc: Velika in mala začetnica; Lastna imena: Imena bitij (Zgradba, Osebna imena, Domišljajska imena, Religijska in mitološka imena, Prebivalska imena, Imena alegorično posebljenih bitij in živalska imena, Velika začetnica in pomenski prenosi); Zemljepisna imena (Pisanje krajevnih imen, O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih, Pisanje nekrajevnih imen, Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena, Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena, Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj); Mala začetnica; Priloga: Neprve sestavine zemljepisnih imen;

Nataša Jakop: Lastna imena: Imena bitij (Frazološka in prenesena raba imen bitij); Zemljepisna imena (Frazološka in prenesena raba zemljepisnih imen); Pridevniki iz lastnih imen;

Tina Lengar Verovnik: Lastna imena: Imena bitij (Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj); Stvarna imena;

Peter Weiss: Velika začetnica in poved; Izrazi posebnega razmerja in spoštovanja; Posebnosti pri rabi velike in male začetnice.

Besedilo je strokovno pregledala Marta Kocjan Barle, tehnično pa uredila Manca Černivec.

Kazalo

VELIKA IN MALA ZAČETNICA	4
Splošno o poglavju.....	4
Zgradba poglavja	4
Pravilo – izjema – slogovni napotek	4
Terminologija: novi terminološki pari	5
Lastno ime – občno poimenovanje	5
Pravopisna reforma »Novo Mesto«	5
VELIKA ZAČETNICA.....	7
Velika začetnica in poved	8
Prva beseda v povedi	8
Prva beseda v povedi brez končnega ločila.....	8
Velika začetnica znotraj povedi	8
Lastna imena	8
Imena bitij	9
Zgradba.....	9
Osebna imena.....	9
Domišljajska imena.....	10
Religijska in mitološka imena	10
Prebivalska imena.....	12
Imena alegorično posebljenih bitij in živalska imena.....	13
Frazeološka in prenesena raba imen bitij.....	13
Velika začetnica in pomenski prenosi.....	14
Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj	15
Zemljepisna imena	15
Pisanje krajevnih imen.....	16
O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih	16
Pisanje nekrajevnih imen	16
Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena	19
Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena	19
Frazeološka in prenesena raba zemljepisnih imen.....	19
Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj.....	20
Stvarna imena.....	20
Zgradba stvarnih imen.....	20
Pisanje stvarnih imen	20
Razlikovalna določila v stvarnih imenih.....	21
Vrstilni števniki v stvarnih imenih	21
Posebnosti pri pisanju nekaterih skupin stvarnih imen	21
Skrajšana stvarna imena.....	22
Prekrivnost stvarnih lastnih imen in občnih poimenovanj.....	23
Izrazi posebnega razmerja in spoštovanja.....	23

Pridevniki iz lastnih imen.....	23
MALA ZAČETNICA	26
Vrstna poimenovanja bitij in določila ob imenih.....	26
Stvarna občna poimenovanja	28
Pisanje praznikov in posebnih dnevov	28
Poimenovanja zgodovinskih dogodkov	29
Poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih dogodkov	29
Poimenovanja različnih smeri.....	30
Poimenovanja jedi in iger	30
Posebnosti pri rabi velike in male začetnice	31
Zapisovanje spletnih naslovov, naslovov pri elektronskem sporočanju in v računalniškem jeziku.....	31
Raba velike začetnice sredi besede	31
Mala začetnica na začetku lastnega imena	31
Raba velike in male začetnice v okrajšavah besednih zvez	31
PRILOGA: Neprve sestavine zemljepisnih imen	31
Kako je priloga urejena?.....	32

VELIKA IN MALA ZAČETNICA

Splošno o poglavju

Pravopisno poglavje o rabi velike in male začetnice je glede na *Slovenski pravopis* 2001 prenovljeno in razširjeno zlasti v tistih poglavjih, pri katerih je ožja skupina Pravopisne komisije ugotovila problematična mesta ali so nanje opozorili jezikoslovci na podlagi jezikovne rabe, ugotovljene zlasti ob posameznih raziskavah. Precej jih je bilo mogoče razbrati iz težav uporabnikov, ki so v preteklih letih postavljali vprašanja v spletni Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Zgradba poglavja

Čeprav zgradba poglavja sledi tradicionalnemu prikazu začetnice v slovenskih pravopisnih pravilih, je kaj tudi drugače: pri nekaterih kategorijah so razlike med pisanjem velike in male začetnice pojasnjene, uvedeno je tudi podpoglavje, ki opozarja na prekrivnost lastnih imen in občnih poimenovanj.

Pravila za pisanje velike začetnice se pojavljajo v štirih položajih (prva beseda v povedi; lastna imena; izrazi spoštovanja; svojilni pridevniki iz lastnih imen). Pravila za pisanje male začetnice so zasnovana problemsko: izluščeni so položaji, pri katerih zaradi zgledov v drugih jezikih, pa tudi zaradi pojavljanja v značilnih lastnoimenskih skladijskih položajih uporabniki omahujejo, kar povzroča opazno neustaljenost pisne prakse.

Prva novost je poglavje »Posebnosti pri rabi velike in male začetnice«, ki je namenjeno na novo evidentiranim položajem, npr. v elektronski pošti, v katerih je zapis začetnice lahko pomensko razlikovalen ali pa povsem drugačen od dosedanjih, npr. velika začetnica sredi besede ali mala začetnica na začetku besede.

Druga novost je priloga z naslovom »Nepreve sestavine zemljepisnih imen«, ki se nanaša na pravopisno pravilo v členu 62, saj vsebuje nabor neprvih sestavin zemljepisnih imen, ki imajo tudi strokovni (geografski, planinski, urbanistični, geološki) pomen in jih pišemo z malo ali veliko začetnico, odvisno od tega, ali se uvrščajo med krajevna ali nekrajevna imena.

Pravilo – izjema – slogovni napotek

Pravopisna pravila je sicer mogoče brati kot tekoče besedilo, vendar je za uporabnika pomembnejša podrobna notranja členjenost z naslovi, razvidna iz kazala, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega.

Pravopisnih pravil ni mogoče brati kot tekoče besedilo, temveč je že iz kazala razvidna podrobna notranja členjenost z naslovi, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega. Ob vsaki skupini imen so v posebnem členu ali paragrafu našteje kategorije imen, ki sodijo vanjo. Pravila v paragrafih so ponazorjena z zgledi. Vsakega je mogoče s klikom pregledati tudi v *ePravopisu*, torej v pripadajočem pravopisnem slovarju.

Osnovnemu pravilu sledijo morebitne izjeme v razdelku »Posebnosti«. Ponekod je dodan t. i. slogovno- pojasnjevalni razdelek, ki ga grafično uvaja pisalo. Ta prinaša pojasnila o rabi v neknjižnih zvrsteh ali besedilih in okoliščine odstopanja od norme, podane pa so tudi razlage ali posebnosti, ki pomagajo razumeti pravilo.

V tem dokumentu so pravopisna pravila SP 2001 označena s členi oz. paragrafi (§), sklici na pravila v predlogu *Pravopisa* 8.0 pa so dvodelni in zapisani v zavutih oklepajih {15/III}. Arabska številka označuje člen, rimska pa poglavje, kot je označeno na spletni strani [Pravopis 8.0](#).

Terminologija: novi terminološki pari

Lastno ime – občno poimenovanje

Pri prenovi pravil poglavja o rabi začetnice smo poenotili izrazje ter uvedli terminološko razlikovanje med lastnimi imeni in občnimi (navadnimi) besedami s terminološkim parom **lastno ime – občno poimenovanje**. Občna poimenovanja bi bilo mogoče terminološko nadomestiti tudi z izrazom *splošna poimenovanja*, a je komisija ob tem predlogu presodila, da je izraz *občni* dovolj razširjen in ustaljen termin, ki večini uporabnikov ne povzroča težav.

Krajevno (naselbinsko) ime – nekrajevno (nenaselbinsko) ime

Pri zemljepisnih imenih je namesto para **naselbinsko ime – nenaselbinsko ime** uveden par **krajevno ime – nekrajevno ime**. Termin krajevno ime je bil uveljavljen že v predvojnih pravopisih, v pravopisu iz leta 1950 je bil sopomenka izrazu zemljepisno ime, v pravopisu iz leta 1962 in še prej pa je bil ob krajevnih imenih uporabljen izraz *imena naselbin*.

Čeprav se zdi par **naselbinsko ime – nenaselbinsko ime** strokovno natančnejši, saj je izraz *kraj* pomensko (pre)širok, pa iz prikaza gesla *krajeven* v SSKJ² razberemo, da ustreza potrebam pomenske opredelitve termina *krajevno ime*, saj se nanaša na **organizirano obliko skupnega bivanja** (prvi pomen leksema *kraj* v SSKJ²). Praktične izkušnje in vprašanja v Jezikovni svetovalnici kažejo na zadrege uporabnikov pri razumevanje izraza *naselbinski*, zaradi česar imajo težave tudi pri apliciranju pravila. Izraz *naselbina* je v sodobni slovenščini razumljen pogosto neurbano in ga uporabniki povezujejo predvsem s starodavnimi, tudi prazgodovinskimi naselji. Še več težav pri interpretaciji pravil povzročata izpeljana pridevnika *naselbinski* in *nenaselbinski*, zlasti zato, ker mnogi pod *naselbinsko* pojmujejo vse, kar je naseljeno (torej tudi dele naselij), neredko pa celo vse, kar je naseljeno (torej tudi ali vsaj še države) ([Lengar Verovnik](#) 2020: 77).

Pravopisna reforma »Novo Mesto«

V slovenskem prostoru je bila poenostavitev zapisa začetnice pri zemljepisnih imenih predlagana že večkrat, posamezniki so se v svojih delih tudi že odločali za zapis vseh enot zemljepisnih imen z veliko začetnico ([Weiss](#) 2020: 87). Temu načinu so bili predvsem zaradi zadreg in pogostega srečevanja z izjemami naklonjeni predvsem geografi. Ob pripravah pravopisnih pravil v 70. in 80. letih, ki so danes najbolj znana pod imenom *Slovenski pravopis* 2001, so že potekali pogovori med jezikoslovci in geografi, ki so prinesli razlikovanje med imeni naselbin (naselbinska imena) in vsemi drugimi (tj. nenaselbinskimi) imeni. Od tedaj velja pravilo, da so imena naselbin pisana v vseh sestavinah z veliko začetnico ([Bloška Polica](#), [Škofja Loka](#), [Zidani Most](#)), izjemo predstavljajo neprvi vezniki in predlogi ([Log](#)

pod Mangartom, Šentvid pri Stični) ter vse tiste enote, ki v svojem občnem pomenu označujejo naselbino v najširšem smislu, tj. **mesto, trg, vas, selo** in manjšalnice iz teh besed, npr. **selce, vasca, vesca**. Pri vseh drugih zemljepisnih imenih so neprve sestavine pisane z malo začetnico (**Bela krajina, Bohinjsko jezero, Idrijsko hribovje**), razen če niso same samostojno lastno ime (**Divaški Kras, Julijske Alpe**).

Ob pripravi novih pravopisnih pravil je že ob prvem ožjem srečanju predstavnikov dveh komisij – Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU ter Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije – aprila 2015 prišlo do pobude, da bi poenotili zapis začetnice v prvih sestavinah zemljepisnih lastnih imen in tako odpravili kdaj tudi težavno presojanje, ali uvrščamo te sestavine med lastna ali občna imena. V prvi fazi prenove pravil se je Pravopisna komisija odločila za ukinitvev izjem pri pisanju naselbinskih oz. krajevnih imen in predlagala, da se vse predmetnopomenske sestavine v njih pišejo z veliko začetnico – tudi **mesto, trg, vas, selo, selce, vesca** ... Nadaljnje pobude o razširitvi pravopisne reforme na nenaselbinska oz. nekrajevna zemljepisna imena (torej tudi na poimenovanja voda, kopenskih reliefnih oblik, držav ipd. – **Jadransko morje, Gorski kotar, Goriška brda, Šmarna gora, Črna gora** ...) pa so sprožile tudi razmišljanja in nasprotno utemeljitve, zaradi česar se je Pravopisna komisija odločila za odprto srečanje obeh komisij, na katerem so posamezni člani predstavili svoje poglede. Posvet je potekal 27. junija 2019. Zaradi polariziranih stališč in zavedanja, da bo reforma vplivala na vsa področja družbenega življenja, je bilo sklenjeno, da udeleženci posveta svoja stališča zapišejo, ob tem pa se pripravi tudi spletna anketa, s katero bi pridobili mnenje najširše strokovne javnosti – lektorjev, učiteljev, različnih besedilopiscev (prevajalcev, novinarjev ipd.) in medijskih delavcev. V anketi je bila predstavljena ne le sprememba, temveč tudi konkretna uresničitev v besedilu, utemeljitve posameznih predlogov pa je bilo mogoče prebrati v elektronski knjižici z naslovom *Živim v Bukovem Vrhu pod Bukovim vrhom* (2020), objavljeni na spletu, ki je bila spletno povezana z anketnimi vprašanji. Na anketo, ki je potekala maja in junija 2020, se je odzvalo 1844 oseb:

- Največji delež vprašanih (36 odstotkov) ni bil naklonjen spremembam.
- Za malo začetnico pri prvi sestavini se je odločilo 32 odstotkov vprašanih (od tega bi dvanajst odstotkov ohranilo malo začetnico tudi pri naselbinskih oz. nekrajevnih imenih).
- Za veliko začetnico v prvi sestavini se je odločilo 30 odstotkov (od tega bi jih bilo pet odstotkov za veliko začetnico tudi pri predlogih in veznikih).
- Dva odstotka vprašanih se z nobenim od predlogov nista strinjala; med njimi jih je precej naklonjenih predlogu, da se namesto z veliko začetnico prva sestavina piše z malo začetnico.

Ožja skupina komisije se je odločila, da bo nadaljnja odločitev potekala tehnično, in sicer so rezultatom ankete namenili 50 odstotkov glasov (25 odstotkov za celotno anketo, 25 odstotkov pa je bilo namenjeno odločitvam vseh, ki so se opredelili za jezikoslovce, učitelje jezika, lektorje, prevajalce), mnenjem vseh članov in članic Pravopisne komisije pa 50 odstotkov. Rezultati ankete so dostopni na spletnem naslovu Pravopisne komisije: [Anketa o pisanju zemljepisnih imen](#) (maj 2020).

Končna odločitev je bila kompromisna, in sicer tista, ki je bila predstavljena že v 70. letih – ob tedanjih pogovorih jezikoslovcev in geografov, a so jo odložili. Predlagano je torej pravilo, naj se z veliko začetnico pišejo **vse sestavine** (razen prvih predlogov in veznikov) **v krajevnih imenih**, kar pomeni, da so odpravljene izjeme iz SP 2001 (**mesto, trg, vas (vesca), selo (sela, selce), naselje**). V **nekrajevnih imenih** pa naj bodo z veliko pisane le tiste sestavine, ki so lastna imena.

Da bi uporabniki pravilo lažje aplicirali na konkretna, tudi manj znana imena, je bilo sklenjeno, naj se v pravopisnih pravilih poglavje razširi z natančnejšimi pojasnili o neprvi sestavini kot lastnem oz. občnem poimenovanju in utemeljivijo izjem, več pozornosti pa naj se nameni tudi težjim poglavjem pri tej problematiki.

V poglavju o pisanju zemljepisnih imen je zato podrobno opisan mehanizem odločanja o začetnici v neprvi sestavini, pripravljena pa je bila tudi priloga z naslovom »**Neprve sestavine zemljepisnih imen**«, v kateri je nabor 212 besed, ki se pojavljajo kot neprve v 837 nekrajevskih in krajevskih imenih ter so zato pisane z veliko ali malo začetnico. Uporabniku pravopisnega priročnika naj bi osvetlila razmerja med pomenom strokovnih (geografskih, planinskih, urbanističnih, geoloških) izrazov in občnih poimenovanj (ki imajo lahko tudi strokovni pomen) ter lastnimi imeni, v katerih ti izrazi ali besede nastopajo kot neprve sestavine.

Obraznava začetnice glede na tip imena

V prenovljenem poglavju o zemljepisnih imenih so imena podrobneje opredeljena glede na (a) **pojavnne oblike imena** (npr. glede na nastanek ali funkcijo imena), kamor uvrščamo skrajšana imena, nadomestna imena, predložna imena, imena v metaforični in metonimični rabi, imena v frazemih; in (b) **pomenske skupine** tistih zemljepisnih imen (glede na to, kaj imena označujejo, npr. krajevna imena, ledinska imena, imena vzpetin), pri katerih so opažene specifične ali sistematično zabeležena odstopanja. Ta so opažena v različnih kategorijah, od katerih so nekatere pravopisci že evidentirali (zlasti v SP 2001). Vse spremembe in odločitve so podrobno pojasnjene ob posameznih poglavjih pravil v nadaljevanju.

VELIKA ZAČETNICA

Poglavja o pisanju velike začetnice se tudi v pričujočem predlogu ne razlikujejo od delitve v SP 2001 in se delijo na štiri podpoglavja: »Velika začetnica in poved«, »Lastna imena«, »Izrazi posebnega razmerja ali spoštovanja« in »Svojilni pridevniki iz lastnih imen« {4/III}.

Seveda bi bilo mogoče na ta način razširjena pravopisna pravila tudi skrajšati ali kako drugače povzeti, vendar se nam ob dejstvu, da je zasnova spletne povezljivosti pravil in slovarja naklonjena sistematičnemu pregledu vsake skupine lastnih imen, v tej fazi zdi razširitev smiselna. Celotna pravila je shematsko mogoče povzeti v splošnih ugotovitvah:

1. Veliko začetnico pišemo na začetku povedi.
2. Z veliko začetnico pišemo prvo sestavino vseh lastnih imen, ne glede na to, kakšno zgradbo imajo, neprvo pa z malo, če je občno poimenovanje, predlog ali veznik, in z veliko, če je lastno ime.
3. Pri ubesedovanju moramo biti seznanjeni s tem, kaj bitje, predmetnost ali pojavnost, ki ga ali jo poimenujemo, zaznamuje, pozorni pa moramo biti tudi na pomenske prenose.
4. Socialna in ideološka velika začetnica sta neobvezni in namenjeni za pisno »povzdigovanje« poimenovanega.
5. Svojilni pridevniki iz lastnih imen so pisani z veliko začetnico, v vlogi vrstnih poimenovanj pa predvsem, če so tvorjeni iz priimkov oseb.

Velika začetnica in poved

Prva beseda v povedi

V členu {5/III} glede na SP 2001 ni bistvenih sprememb: opozorjeno je na veliko začetnico za končnimi ločili in za ločili, ki sta v vlogi končnega ločila (tri pike in pomišljaj, kar je bilo v prejšnjem pravopisu obravnavano na čisto drugem mestu, prim. SP 2001, § 125). V ponazarjalnih primerih je dodano razlikovanje, da se uporabnik ne bi bal zapisati pri začetnici neobičajne začetnice glede na položaj v povedi: na začetku povedi male in sredi povedi velike.

Pri navedbi piscev na koncu člankov v časopisih beremo *dr. XY*, a tu *dr.* stoji na začetek povedi in bi moral biti pisan z veliko začetnico, torej *Dr. XY*; v objavnih napisih TV Slovenija pogosto beremo na vrstice razdeljene primere kot

Urednica

Dr. XY, pri kateri je okrajšava *dr.* v sami povedi in bi morala biti pisana z malo začetnico.

Novo je opozorilo na posebnosti {6/III} – simbole, oznake in zaščitena lastna imena (začnejo se z malo črko, ki ji lahko takoj sledi velika: *eDavki*), ki se ne glede na položaj v povedi pišejo ali z velikimi ali malimi črkami in jih položaj v povedi ne prizadeva. Na simbole in kratice v takem položaju prejšnji pravopis ni opozarjal, niti pri samih malih črkah ne (SP 2001, § 160), tovrstnih lastnih imen pa v tistem času ni bilo, saj se uporabljajo pri elektronskem komuniciranju.

Prva beseda v povedi brez končnega ločila

Ustrezno izpostavljeni in zaradi večje nazornosti na skupine razdeljeni {7/III} so primeri, ki so se v SP 2001 izgubili na koncu odstavka pod zgrešenim naslovom »Prva beseda v povedi« (§ 29).

Velika začetnica znotraj povedi

Napredek v primerjavi s SP 2001 (§ 32) je navedba, da se z veliko začetnico pisana poved v okviru kake druge povedi lahko piše v narekovajih ali v drugem slogu pisave {9/III}. Tako bo uporabnik v opozorilu na veliko začetnico našel možnosti zapisa, ki so na razpolago: ob informaciji o veliki začetnici mu je v okviru problematike postreženo s spremljajočo rešitvijo pri zapisu celotne povedi.

Lastna imena

Poglavje o lastnih imenih je glede na SP 2001 razširjeno tako, da se vsaka skupina lastnih imen obravnava posebej, in sicer zato, ker so pri vsaki skupini imen evidentirana odstopanja in posebni položaji, okoliščine sporočanja.

Uvod {11/III} v poglavje o lastnih imenih prinaša **kategorizacijo vseh lastnih imen**, ki so v slovenščini predstavljena v pravopisnih pravilih in ki jih pišemo z veliko začetnico. Kategorizacija sledi tistim skupinam lastnih imen, s katerimi se podrobneje ukvarjamo.

Tako med lastna imena uvrščamo (a) **imena bitij**, in sicer: osebna imena, domišljajska imena, religijska in mitološka imena, prebivalska imena, imena alegorično poosebljenih bitij, živalska imena; (b) **zemljepisna imena**, in sicer krajevna (imena samostojnih naselij ali krajev, tj. mest, vasi, zaselkov), in nekrajevna imena (imena vseh drugih zemljepisnih danosti, tj. imena delov samostojnih naselij ali

krajev, pokrajin, držav, celin, delov zemeljskega površja, nebesnih teles ipd.). V skupino **stvarnih imen** (c) spadajo imena stvaritev, ustanov, delovnih organizacij in podjetij, znamk, upravnih enot, naslovi umetnostnih del ipd.

Imena bitij

Zgradba

V poglavju o rabi začetnice je pravilo osnovano na razlikovanju med zgradbeno različnimi tipi imen, zato je zgradbi namenjeno uvodno poglavje {13/III}, v katerem je pojasnjeno, da so imena bitij enodelna ali dvodelna. Enodelna imena so lahko eno- ali tudi večbesedna: med slednje uvrščamo predvsem imena s skladijsko strukturo besedne zveze s pridevniškim prilastkom, tj. **pridevnik + samostalnik** ([Snežna kraljica](#)).

Med dvodelna imena prištevamo vsa tista imena, pri katerih posamezne sestavine z enako identifikacijsko funkcijo uporabljamo tudi samostojno, to so zveze:

- (a) **ime + priimek** ([Tina Maze](#)),
- (b) **ime + vzdevek** ([Stane Belak – Šrauf](#)),
- (c) podredne zveze **imena + desnega prilastka** ([Zemlja Mati](#)).

Osebna imena

Med osebna imena uvrščamo poleg rojstnih oz. krstnih imen in priimkov tudi vzdevke, redovniška, skrivna in umetniška imena ter stalne pridevke, ki nadomeščajo priimke.

Novost glede na SP 2001 (§ 41–46) je podrobnejši pregled **pseudonimov in vzdevkov** {16–17/III}, pri katerih ločujemo enobesedne psevdonime od večbesednih. Prve pišemo z veliko ([Aleksandrov](#), [Carniolus](#), [Kajuh](#), [Noordung](#)), druge, ki so po svojem značaju perifraze, nadomestna poimenovanja, pa z malo začetnico, saj opisujejo tiste posebne lastnosti, zaradi katerih je osebo mogoče poimenovati tudi z drugačnim poimenovanjem: [goriški slavček](#) (namesto [Simon Gregorčič](#)), [puščavska lisica](#) (namesto [Erwin Rommel](#)). Pogosto pa so to le priložnostna poimenovanja: [kanadski Kennedy](#) (namesto [Justin Trudeau](#)). Če je vzdevek zgodovinske osebe postal nadomestno ime, ga pišemo z veliko začetnico: [Sončni kralj](#), [Janez Dobri](#). (Vse že uslovarjene iztočnice so s spletno objavljenim slovarjem ([ePravopis](#)) na portalu Fran tudi povezane. Pri psevdonimih je takih iztočnic [165](#).)

Med **zgodovinskimi imeni s stalnimi pridevki** {18–20/III} ločimo več tipov: ne gre le za izpridevniške pridevke tipa [Nikolaj Kuzanski](#), ampak tudi samostalniške ([Magnus Zakonodajalec](#)) in predložne pridevke ([Friderik S praznim žepom](#)), pri katerih je predlog prva beseda tega starinskega priimka, zato ga pišemo z veliko začetnico. Druga skupina predložnih imen so imena s predlogom, ki kaže na izvor (**ime + predlog + zemljepisno ime**) – v njih pišemo z veliko začetnico le lastna imena: [Nikolaj iz Kuze](#).

Skupina **imena s predimki** {21–23/III} ohranja pravilo iz SP 2001, ki pravi, da se pri veliki začetnici ravnamo po zapisu v izvornem jeziku (po SP 2001 citatno). V predlogu novih pravil je vsak predimek ponazorjen z ustreznim zgledom, kar lahko pomeni tudi, da je isti tip predimka pisan bodisi z veliko bodisi z malo začetnico ([dos Santos](#), [Dos Passos](#)). Povezava teh imen s slovarjem ([ePravopis](#)) uporabnika vodi do ponazoritev rabe začetnice ob treh položajih rabe:

- (a) **ime + predimek + priimek**,

- (b) **predimek + priimek** na začetku povedi,
- (c) **predimek + priimek** sredi povedi.

Začetnica predimka se na začetku povedi spreminja iz male v veliko. Opozorjeno je tudi na imena, ki so prečrkovana iz imen iz jezikov, ki ne poznajo razlikovanja med velikimi in malimi črkami – v njih predimke pišemo z malo začetnico, priimke pa z veliko: [ibn Saud](#).

Posebno poglavje {24–26/III} je namenjeno **zaporedju imen in razvrščanju v abecednih seznamih**, (zaporedje ime – priimek), predstavljeno je tudi načelo, znano iz leksikonskih del, da je predimek lahko

- (a) neločljiva sestavina imena, zato tudi svojilne pridevnike iz teh imen tvorimo kot dvobesedne: [van Gogh](#) – [van Goghov](#);
- (b) neobvezna in zato izpušljiva sestavina imena, zato je svojilni pridevnik tvorjen le iz imena: [Beethoven](#) – [Beethovnov](#).

Domišljajska imena

Med imena bitij uvrščamo tudi domišljajska imena {27–29/III}, ki so na videz precej neproblematična, vendar so bila v SP 2001 uvrščena med posebnosti (§ 45), saj nas pogosto spravijo v zagato ob presoji, katere sestavine so del imena in katere le spremljevalne sestavine. Tak primer je npr. [muca Copatarica](#). Ime se je v otroških slikanicah dolgo pojavljalo zapisano s samimi velikimi črkami, tudi ime pravljice, v kateri nastopa ta lik, je naslov literarne stvaritve z naslovom *Muca Copatarica*. Od tod se je v splošno rabo razširil zapis z veliko začetnico v obeh sestavinah. Vendar pa je pregled prve izdaje dela pokazal, da je avtorica Ela Peroci kot ime uporabila le desni prilastek zveze ([Copatarica](#)), jedro kot navadno vrstno poimenovanje pa je zapisala z malo začetnico ([muca](#)). Izkazalo se je, da je takih zvez v pravljicah in pripovedkah za otroke največ in da je zato smiselno v pravilih kategorizirati imena v tri skupine:

- (a) enodelna enobesedna imena, ki niso pravopisno problematična ([Lupinica](#));
 - podskupino tvorijo zveze **vrstno poimenovanje + ime** ([mojster Miha](#), [poštar Peter](#), [pujsa Pepa](#), [vlakec Tomaž](#)), tudi če je ime nastalo s posebitvijo ([boter Mesec](#), [teta Zima](#));
- (b) enodelna večbesedna imena, ki so skladenjsko najpogosteje zveza pridevnika in samostalnika ([Rdeča kapica](#), [Snežna kraljica](#));
- (c) večdelna imena z dvema enakovrednima sestavinama, bodisi da gre za ime in priimek ali za ime in vzdevek, ki je v vlogi priimka ([Martin Krpan](#), [Mojca Pokrajculja](#), [Robin Hood](#)).

Religijska in mitološka imena

Kategorija **religijskih in mitoloških imen** {30–33/III} v predlogu pravil ni nova pravopisna kategorija, je pa na novo poimenovana. SP 2001 (§ 47–48) je imena te skupine obravnaval poslovenjeno oz. s prevedenima slovenskima ustreznicama (veroslovna in bajeslovna imena), a je komisija presodila, da se izraza **veroslovna** in **bajeslovna** nista uporabljala. Hkrati je bilo ugotovljeno, da se je tudi enciklopedika odločala večinoma za izraza *religijski* (npr. *religijski leksikon*) in *mitološki* ter da se v rabi izkazuje razlikovanje: *bajeslovno bitje* – *mitologija naroda/ljudstva*.

V tej skupini imen je bilo opaženih precej odstopanj od veljavnega in s temi imeni skopega SP 2001,

hkrati pa je bilo nekaj rešitev zapisa začetnice omejenih zgolj **na teološka in bogoslužna besedila**, kar kaže na vzpostavitev vzporedne pisne norme. V SP 2001 npr.:

- **božji**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **Božji**;
- **sveto rešnje telo**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **sveto Rešnje telo**;
- **Sveti duh**, v teoloških in bogoslužnih besedilih tudi **Sveti Duh**.

Vse naštetе dvojnice so tudi v novem predlogu ohranjene, vendar je vprašanje aktualne Pravopisne komisije povezano predvsem z ustrežno omejitvijo tega pojava: *Ali je pojasnilo »v teoloških in bogoslužnih besedilih« primerno za omejitev na besedila, v katerih je raba velike začetnice nevtralna?* in z naborom tako pisanih večbesednih religijskih imen (*Katera imena so pisana na dva načina?*).

Pri religijskih imenih se srečujemo tudi s prekrivnostjo dveh tipov pravil: na eni strani je pojem lastnega imena kot leksema z enim denotatom, na drugi strani pa je prisotna težnja po rabi velike začetnice zaradi **kategorije spoštovanja in čaščenja** (ideološka začetnica). Primerov v preteklih pravopisih je bilo premalo, da bi lahko spremljali potek pisnih sprememb pri teh imenih, a zdi se, da že nabor, ki smo ga dodali v pravila, kaže na naraščanje rabe velike začetnice, npr. pri razlikovalnem pridevniku pred imenom (**Fatimska**, **Karmelska**, **Lurška**, **Žalostna Mati Božja**) ali pri različnih samostalniških zvezah za imenom (**Marija Zavetnica s plaščem**, **Marija Zdravje bolnikov**). {31/III} Pri drugi skupini (tip **Marija Zdravje bolnikov**) raba velike začetnice izhaja iz zakonitosti pri imenih s strukturo **ime + stalni pridevek** v obliki večbesednega imena, pri prvi skupini (tip **Lurška Mati Božja**) pa je utemeljitev začetnice bolj zahtevna. Tudi ta imena so nastala iz oblike **Marija Lurška** (= tip **Hema Krška**), vendar pa se je namesto imena **Marija** v teh uveljavilo nadomestno poimenovanje **Mati Božja**, torej zveza **Mati Božja Lurška**; to bi bilo sicer vzporedno s tipom **Filip Drugi Španski** (**ime + dva izpridevniška samostalniška prilastka**), a je manj navadna kot **Lurška Mati Božja**, v katerem pa je prej izpridevniški stalni pridevek **Lurška** zdaj predpostavljeni pridevnik in ohranja veliko začetnico, saj kot obvezna razlikovalna sestavina imena ni izpušljiv.

Tretja zadrega je povezana s **kodificiranjem male začetnice** v primerih, ki so po svojem izvoru in tudi pomenu lastna imena. Res imajo tudi občnoimenski homonim, ki pa ni pomensko prekriven, zato mala začetnica navadno zaznamuje pomenski prenos. Deloma prihaja do razhajanj že v SSKJ in SP 2001, npr.

- **erinja** nav. mn., v grški mitologiji boginja maščevanja (SSKJ);
- **Erinije** -ij ž mn., oseb. i. |grške boginje maščevanja| (SP 2001).

Nekaj smo jih uvedli v našem predlogu oz. gradivsko razširjenem *ePravopisu*, npr.

- **Gorgona Meduza** nasproti **gorgona** (SP 2001, SSKJ);
- **kiklop** 'velik človek' nasproti **Kiklop** |grško bajeslovno bitje| (SP 2001, SSKJ);
- **Sfinga** |ime grškega bajeslovnega bitja pred Pozejdonovim templjem| nasproti **sfinga** 'bajeslovno bitje z levjim trupom in človeško glavo' (**grške sfinge se ločijo od egipčanskih**) ipd.

SP 2001 (v nasprotju s SSKJ) v slovarskem delu skupine boginj, kot so npr. **Erinije**, **Evmenide**, **Furije**, **Gracije**, **Harite**, **Hesperide**, prišteva med lastna imena in jih piše z veliko začetnico. Tej odločitvi sledi tudi pričujoči predlog, saj pregled gradiva kaže na vpliv začetnice na pomensko preneseno rabo: **Furije** |boginje maščevanja| nasproti **furija** 'vihrav, razburljiv človek'. Nekoliko drugače se

skladenjsko vedejo imena skupin bogov, ki v nasprotju s prej omenjenimi boginjami nastopajo tudi kot posamezniki z lastnim imenom ([Az Odin](#), [Titan Kronos](#)).

Že v SP 2001 so bila evidentirana tudi **nadomestna imena** ([Stvarnik](#), [Vsemogočni](#); [Devica](#), [Skušnjavec](#)) kot sopomenska nadomestila religijskih imen, v pričujočem predlogu pa so nadomestna imena {33/III} razdeljena na dve skupini in dopolnjena z novimi zgledi. Medtem ko so enobesedna nadomestila pravopisno neproblematična ([Brezmadežna](#), [Gospod](#), [Vsemogočni](#); [Odrešenik](#), [Zveličar](#) ...), so opisna nadomestila – bodisi enodelna večbesedna ([Mati dobrega svéta](#)) bodisi dvodelna ([Mati Božja](#), [Jagnje Božje](#)) – pisana v skladu s pravili za pisanje večbesednih imen oz. zveze imena in stalnega (izpridevniškega) pridevka.

Prebivalska imena

Imena prebivalcev iz SP 2001 (§ 50–59) so v tem predlogu pravopisnih pravil preimenovana v *prebivalska imena* {34/III}. Starejše in s stališča nanosnika *stanovnik* zastarelo terminološko poimenovanje *stanovniška imena*, ki se je uveljavilo v onomastični stroki, je bilo že v SP 2001 spremenjeno v *prebivalsko ime*. Za preimenovanje *imena prebivalcev* → *prebivalska imena* smo se odločili, ker je ta skupina pomensko izredno široka, zveza *imena prebivalcev* pa se pomensko nanaša na le prebivalce oz. na »vse, ki prebivajo na nekem ozemlju, območju« (SSKJ), zato je vrstni pridevnik *prebivalski* (ki ga v SSKJ sicer še ni) širši in primernejši ter se v rabi pomensko nanaša tako na prebivalce kot tudi na pripadnike narodov in narodnosti ali delov narodov in ljudstev, ki jim ni mogoče določiti le enega ali poimensko naselitvenega področja (npr. [Aborigin](#), [Jud](#)).

Tvorbo prebivalskih imen opisujejo slovnična besedotvorna pravila, v pravopisu pojasnujemo le zapis začetnice in v slovarskem delu izvemo, katere prebivalske oblike so nepredvidljive in je njihova oblika glede na današnja pravila starinska (o imenih kot [Šišenci](#), [Senožejci](#) ipd. gl. tudi Silvo Torkar: [O stanovniških in pridevniških izpeljankah iz slovenskih krajevnih imen](#), 2012).

Pravila za pisanje prebivalskih imen izhajajo iz njihove zgradbe ter iz zgradbe osnovnih zemljepisnih imen. Z veliko začetnico pišemo enobesedna imena, ki nastanejo iz enobesednih zemljepisnih imen ([Bric](#) < [Brda](#)), pri tvorbi prebivalskega imena iz večbesednega zemljepisnega imena pa imamo na voljo dve enakovrednimožnosti:

- (a) enobesedno ime: [Severnoameričanka](#) < [Severna Amerika](#);
- (b) večbesedno ime: [Južna Korejka](#) < [Južna Koreja](#). Večbesedna prebivalska imena so lahko tudi netvorjena oz. niso izpeljana iz zemljepisnega imena ([Lužiški Srb](#) oz. [Srb iz Lužice](#); [Vzhodni Goti](#)).

Enobesedne prebivalske tvorjenke pri domačih imenih so najtežavnejše takrat, kadar ne poznamo lokalne rabe, po kateri se ravnamo. Na primer slovensko zemljepisno ime [Gozd](#) ima lahko več različnih prebivalskega imena: [Gožan/Gojžan](#) (< [Gozd](#) v občini Kamnik), [Gozdnik](#) (< [Gozd](#) v občini Ajdovščina), zato lahko uporabimo opisno poimenovanje {37/III}, npr. [prebivalec/prebivalka Gozda nad Kamnikom](#). Opisna poimenovanja so pogosto natančnejša od tvorjenih in jih je mogoče narediti iz vseh tipov imen.

Če je prebivalsko ime sestavljeno iz več enot, nam največ težav povzroča prepoznavanje sestavin imena oz. ali je občnoimenska pridevniška sestavina del imena ali ne {36/III}: kako ločiti med [Beneškim Slovincem](#) in [tržaškim Slovincem](#)? Načeloma se prva sestavina piše z veliko začetnico po analogiji s osnovnim zemljepisnim imenom ([Beneški Slovenec](#) < [Beneška Slovenija](#)), če pa take

zemljepisne tvorbe ni in če ima pridevnik le orientacijsko vlogo, ohranimo malo začetnico: [stari, vzhodni Slovani](#); [tržaški Slovenci](#).

Prebivalska imena so besedotvorno najpogosteje izpeljanke iz zemljepisnih imen, redko so taka imena sestavljenke {38/III}, in sicer kadar želimo npr. poimenovati vse, ki niso pripadniki skupine, ki jo poimenuje podstavno ime, npr. tisti, ki [ni Slovenec](#), je [Neslovenec](#). Način tvorbe ni značilen za slovenščino in smo ga prevzeli, najverjetneje iz angleščine, kjer je taka tvorba zapisana z vezajem, ki ločuje predponsko obrazilo od podstavnega imena, ima pa pridevniški ali samostalniški pomen (angl. [non-American](#)). V slovenščini sestavljenke pišemo skupaj z imenom in začetnica se prenese na začetek besede, na kar opozarja že SP 2001 (§ 55), vendar pa je kodifikacija neenotna ([SSKJ2](#): *Neslovenec* in *neslovenec*)

V pravilih za pisanje prebivalskih imen (slogovni napotek) je opozorjeno na hierarhijo imenskih motivacij: z veliko pisana imena narodov so namreč lahko prekrivna s poimenovanji po jezikovnih ali verskih skupinah, ki jih ne prištevamo med imena. V takih primerih je odločilen kontekst, ki ga ponazarjamo z razlikovalnima primeroma, kot npr. [Večina Judov v Izraelu so Judje le po izvoru in ne tudi po verskem prepričanju](#) (govorimo o narodnosti) nasproti položajem, ko govorimo o judih kot pripadnikih vere: [Jeruzalem je mesto, ki si ga delijo kristjani, judje in muslimani](#).

Posebno podpoglavje, povezano s prebivalskimi imeni, prinaša pravila za zapis **nadomestnih, neuradnih ali simbolnih prebivalskih imen** {39–40/III}, ki jih takrat, ko izhajajo iz zemljepisnega imena, pišemo z veliko začetnico, npr. *Lah* kot nadomestno zgodovinsko ime za Italijana se nanaša na pokrajino *Laško*. Če v podstavi ni zemljepisnega imena, so taka poimenovanja pisana z veliko začetnico le izjemoma, če se je ime uveljavilo, npr. [Jenki](#) za Američana ali [Šiptar](#) za Albanca. Nikoli pa ne pišemo z veliko začetnico slabšalnih nadomestnih poimenovanj, ki izvirajo iz stereotipno pripisane lastnosti skupin prebivalcev, npr. naroda, kraja ali pokrajine ([makaronar](#), [žabar](#), [polentar](#), [jodlar](#)). To pravilo je glede na SP 2001 (§ 56) novo.

Imena alegorično posebljenih bitij in živalska imena

Na posebne besedilne ali zvrstne položaje je omejena raba alegoričnih imen {41/III} (tj. prispodob, posebitev abstraktnih konceptov, človeških lastnosti ali čustev ipd.), ki jih pišemo z veliko začetnico: [Pravijo, da sta se Dobrota in Hvaležnost srečali v nebesih, a se nista poznali](#). Pravilo glede na SP 2001 (§ 49) ni spremenjeno. Enako ni spremenjeno pravilo za pisanje živalskih imen.

Frazeološka in prenesena raba imen bitij

Lastna imena (imena bitij in zemljepisna imena, redkeje stvarna imena) so tudi sestavine frazeoloških enot, vendar doslej še noben slovenski pravopis tega problema ni zajel v pravila. Tudi sicer je bila norma frazeoloških enot v preteklosti bolj obstranska pravopisna tema. Ob prenovi pravil zato posebno pozornost namenjamo tudi normi in kodifikaciji frazeoloških enot. V poglavju »Velika in mala začetnica« smo na dveh mestih vpeljali pravila, ki določajo rabo začetnice imen bitij in zemljepisnih imen, kadar so sestavina frazeoloških enot {43/III in 73–74/III}, npr. [hoditi od Poncija do Pilata](#) '(neuspešno) urejati kaj na različnih koncih', [odkriti Ameriko](#) 'odkriti kaj novega ali že odkritega'. Zaradi krovne razporeditve pravil na imena bitij ter na zemljepisna in stvarna imena so frazeološke enote obravnavane na ustreznih mestih pri posamezni skupini lastnih imen.

V poglavju o imenih bitij so obravnavana tudi imena bitij, kadar so del frazeoloških enot. Pravilo {43/III} določa, da imena bitij v teh položajih načeloma ohranjajo veliko začetnico. Ob tem v pravilu navajamo tudi primer *delati se Francoza*, ki ga je SP 2001 v pravilu o apelativiziranih imenih, kjer se z malo začetnico pišejo »z imeni prebivalcev ali zemljepisnih danosti enakozvočna poimenovanja, kadar pomenijo le vrsto bitij ali predmetov« (§ 135), navedel zapisanega z malo začetnico. Slovarki del SP 2001 te frazeološke enote nima. V *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2011) je ta frazeološka sestavina zapisana z veliko začetnico. Frazeološki slovar ob tem pojasnjuje, da primer spada v skupino frazemov, katerih nastanek je motiviralo splošno pripisovanje določenih, zlasti negativnih lastnosti kakemu narodu, v tem primeru Francozom. Gradivske preverbe to normo tudi potrjujejo.

Velika začetnica in pomenski prenos

Težave z veliko začetnico imajo uporabniki tudi pri preneseni rabi lastnih imen, saj ta ni omejena le na položaje, ko se uporabljajo kot sestavine frazeoloških enot. Pravopisna pravila doslej niso vključevala pravil, ki bi upoštevala, da se z rabo imen ali občnih poimenovanj v prenesenem in zamenjanem pomenu ne spremeni le pomen besede oz. imena, temveč ta sprememba vpliva tudi na rabo začetnice. Tudi v slovarjih je prikaz prenosov pri imenih redek: v slovarskem delu SP 2001 tako najdemo geslo *Pleteršnik*, pri katerem je označeno, da je ime večdenotativno, saj ne zaznamuje le imena leksikografa, temveč tudi njegov izdelek; *kupiti Pleteršnika* tako pomeni 'kupiti slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika'. Taka raba je bila sicer označena kot stilno ne povsem nevtralna, značilna za vsakodnevno praktično sporazumevanje oz. tudi za manj formalne knjižnojezikovne položaje. V slovenščini se je v takih položajih uveljavil zapis velike začetnice oz. – povedano drugače: z metonimično rabo je v teh primerih ime ohranilo svoj lastnoimenski značaj. V pravilu {44/III} so zaradi lažje predstave navedeni tudi zgledi: *Ali nihče ne bere Cankarja?* 'Cankarjevih del', *Linhartu je slovenska Talija za njegovi komediji hvaležna še danes.* 'slovensko gledališče', *Živi v vili, v kateri na steni visita Picasso in Matisse.* 'Picassova in Matissova slika'.

V priročnikih (zlasti retorike) je mogoče zaslediti tudi pojave, ko oseba zaradi svoje pozitivne ali negativne lastnosti tako izstopa, da njeno ime postane sinonim za to lastnost. V retoriki se taka zamenjava imenuje antonomazija, v pravopise pa še ni bila vključena, čeprav jo je mogoče zaslediti v različnih leposlovnih, pogosteje pesniških delih (o tem S. Trdina, *Besedna umetnost*, 1965: 36–37), npr. *Orfej – slavni pevec*:

... *ak rovtarske vezáti znaš otróbi,*
nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,
in pozen vnuk poroma k tvojmu gróbi. (France Prešeren, *Nova pisarija*)

Če je figurativnost izgubljena in se beseda leksikalizira kot samostojna enota, tudi imena preidejo v občna poimenovanja oz. apelative (apelative, nastale iz osebnih imen, imenujemo eponimi). Na to, da je prišlo do leksikalizacije, nas opozarjajo tudi množinske oblike {45/III}, npr. *V Gimnastičnem centru Ljubljana bodo vzgajali nove cerarje, pegane in petkovške.* 'vrhunske telovadce'. V teh primerih je začetnica neustaljena (*cerar/Cerar*), saj je v zavesti uporabnikov pogosto tudi izhodiščno ime. Šele s časovnim odmikom se ime posameznika umakne v ozadje in se raba male začetnice ustali. Npr. Sokratova žena *Ksantipa* je bila prepirljiva ženska, v sodobni slovenščini je samostalnik *ksantipa* uporabljen večinoma v pomenu 'zlobna, prepirljiva (zakonska) žena'. Več o poimenovanjih, pri katerih se je povsem izgubila zavest o lastnoimenski motivaciji, je zapisano v poglavju »Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj« {47/III}.

Prekrivnost imen bitij in občnih poimenovanj

SP 2001 na več mestih (v § 131, 135, 151, 152) navaja primere z malo pisanih poimenovanj, ki so prvotno motivirana v imenih bitij. V predlogu prenovljenega poglavja so raznorodni primeri prekrivnosti imen bitij in občnih poimenovanj združeni v skupnem razdelku {47/III}, v katerem so tudi bolj sistematično opisani. Gradivske raziskave so namreč pokazale, da gre za pojave treh vrst:

- (a) **metaforični prenosi**, pri katerih dobi ime bitja zaradi svoje dejavnosti, lastnosti ali dogodkov, povezanih z njim, dodatne pomenske vrednosti, npr. **Furije** 'rimske boginje jeze' – **furija** 'vihrav človek';
- (b) besedotvorne podobnosti oz. **poenobesedenja** (**Dalmatinec** – **dalmatinec**; **Kubanka** – **kubanka**);
- (c) **dogovorne odločitve**, zlasti v strokah, npr. **Pegan** (priimek) – **pegan** (telovadna prвина); taka je tudi pravopisna odločitev, da se poimenovanja nagrad pišejo z malo začetnico (**Bert** – **bert**), kar je sicer podrobneje opredeljeno drugod (gl. stvarna poimenovanja).

Zemljepisna imena

Pri zasnovi poglavja o zemljepisnih imenih smo upoštevali v uvodu (gl. »Pravopisna reforma«) opisane odločitve Pravopisne komisije: spremembo izrazja in spremembo osnovnega pravila za pisanje začetnice v neprvih sestavinah zemljepisnih imen.

Uvodna delitev zemljepisnih imen {III/49} prinaša podrobnejšo pomensko kategorizacijo glede na SP 2001, in sicer so dodane naslednje kategorije: imena regij, imena pojavov na bližnjih planetih, imena ledenikov, morskih prelivov in tokov, imena zavarovanih območij oz. naravnih in kulturnih znamenitosti, tj. narodnih, regijskih in krajskih parkov, naravnih rezervatov in naravnih spomenikov. Poleg že znanih samostojnih objektov in poslopij smo vključili tudi imena pokopališč, avtobusnih in železniških postajališč, letališč, pristanišč, prireditvenih prostorov, zabaviških parkov; prometnic, železnic, mostov, predorov, viaduktov, plinovodov, naftovodov, športno- rekreacijskih, turističnih in učnih poti itd.

V vseh pravopisnih poglavjih je ob opisu posamezne skupine lastnih imen pojasnjena zgradba imen. Pri zemljepisnih imenih {50/III} so poleg značilne delitve na (a) **enodelna** (enobesedna, večbesedna in predložna) in (b) **dvo- ali večdelna** (podredna ali priredna) predstavljena tudi dvojna imena (tip **Šmarje – Sap**), pri katerih predlagamo, da se med dvema samostojnima zemljepijsnima enotama namesto dosedanjega nestičnega vezaja uporablja nestični pomišljaj. Utemeljitev bo sicer podana šele v poglavju o stavi ločil, ki je v pripravi, vendar pa je nestični vezaj, ki ga je uvedel SP 2001, v rabi neustaljen, morda tudi zato, ker je vezaj večinoma rabljen kot stično ločilo, nestični zapis pa v urejevalnikih besedil to sredinsko ločilo kot črtico pogosto podaljša v pomišljaj, za katerega je nestični zapis značilen in prevladujoč.

Dvojnim imenom je posvečen tudi razdelek »Posebnosti« {51/III}, v katerem je opozorjeno na pogosto zadrego, in sicer sklanjanje obeh imenskih sestavin, povezanih z ločilom, ter na raznorodnost dvojnih imen. SP 2001 je vsa dvojna imena (pisana z nestičnim vezajem) opisoval kot homogeno skupino, v novem predlogu pa je prikazano, da so dvojna imena lahko sestavljena tudi iz raznorodnih sestavin, in sicer dveh krajevnih imen (**Gorenja Vas – Reteče**) ali iz krajevnega in nekrajevnega imena (**Gozd – Martuljek**, **Pri Cerkvi – Struge**). Ohranjena je sicer oblikovna enotnost obeh skupin dvojnih imen, vendar pa je opozorjeno, da je mogoče imena v drugi skupini pisati s predlogom, ki določa

natančno lokacijo oz. razmerje naselbine do drugega dela imena, npr. [Pri Cerkvi v Strugah](#), [Gozd ob Martuljku](#) (= potok) in [Hrib v Loškem potoku](#) (= v dolini).

Pisanje krajevnih imen

Pravila za pisanje krajevnih imen {52–54/III} bi lahko uvrstili med najbolj opazne spremembe tega predloga pravopisnih pravil. Ne gre le za upoštevanje razvojne težnje po pisanju sestavin zemljepisnih imen z veliko začetnico, temveč tudi za poenostavljanje zapisa čedalje večjega števila zemljepisnih imen v knjižni slovenščini. Z ukinitvijo izjem pri pisanju neprvih sestavin krajevnih imen za mesta, vasi in zaselke komisija predlaga, da se vse polnopomenske sestavine pišejo z veliko začetnico, slovnične (predlogi in vezniki) pa z malo začetnico. Sicer je v imenih predlogov in veznikov malo ([Most na Soči](#)), vendar pa slovenska zakonodaja ne predvideva homonimnih imen krajev, zato imenom manjših krajev sledi t. i. identifikacijsko določilo, ki ima funkcijo razlikovalnega dodatka, saj kraj umešča k bolj znani geografski danosti, ki ni naselbina ([Zavrh pod Šmarno goro](#), [Lovrenc na Dravskem polju](#)). Če je to identifikacijsko določilo nekrajevno ime, ga pišemo po pravilih za pisanje nekrajevnih imen.

O predložnih imenih: pri imenih krajev in drugih zemljepisnih imenih

Zaradi težavne rabe predložnih imen v različnih skladijskih položajih (podrobneje gl. H. Dobrovoljc, [Pisanje začetnice v predložnih lastnih imenih](#), 2012) je predlagano tudi, da se z veliko začetnico zapisujejo predlogi in popredložne sestavine, npr. [V Zideh](#), [Za Vodo](#) {54/III}, enako velja tudi za nekrajevna imena, npr. [Pod Hrasti](#) (ulica), [Pri Starem hlevu](#), [Za Šijo](#) (v Bovcu) {58/III}. V pravilih SP 2001 (§ 74) je pri predložnih imenih veljalo, da je treba ime najprej umestiti v skupino bodisi naselbinskih bodisi nenaselbinskih imen, nato pa presoditi značaj nepredložne sestavine: če je občno poimenovanje, je pisana z malo, če je lastno ime, pa z veliko začetnico. Razlog za spremembo je ugotovitev jezikoslovcev na terenu, najpogosteje dialektologov (o tem tudi J. Škofic, [Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici](#), 2015), ki opozarjajo, da so ta imena zgradbeno zahtevna in jezikovnim uporabnikom tuja. Še zlasti težko je tako ime uporabiti ob odgovoru na vprašanje *Od kod prihajaš?*, na katero pogosteje odgovorimo [od Zidov](#) kot od [V Zideh](#).

Pisanje nekrajevnih imen

Pravila za pisanje nekrajevnih imen {55–67/III} so glede na SP 2001 (§ 73) precej razširjena: osnovnemu pravilu, ki se ne razlikuje od dosedanjega, ki pravi, da pišemo z veliko začetnico vsa enobesedna imena ([Drava](#)) in vse neprve sestavine večbesednih imen, ki so sama po sebi lastno ime ([Južna Amerika](#)), je bilo treba dodati več pojasnil, s katerimi smo želeli odgovoriti na vprašanja:

- Kako prepoznamo sestavine lastnega imena? {56/III}
- Kako prepoznamo lastno ime kot neprvo sestavino večbesednega nekrajevnega imena? {59/III}
- Kako prepoznamo nelastnoimensko sestavino večbesednih nekrajevnih imen? {61/III}
- Pri katerih skupinah nekrajevnih imen prihaja do sistematičnih odstopanj? {62/III}
- Pri katerih skupinah nekrajevnih imen prihaja do odstopanj zgolj zaradi nejasnosti pravil? {63–67/III}

Z naštetimi dilemami se dosednji pravopisi niso ukvarjali, malo pa je tudi spremljevalnih raziskav, ki bi skušale ponuditi odgovore na pereča vprašanja. Raba velike in male začetnice je bila v jezikoslovju

pogosto odrinjena na stranski tir kot manj raziskovalno zanimiva, še posebej pa je bilo malo raziskav namenjenih slovničnemu vedenju lastnih imen. Tudi zato so prenovljena pravila zanimiva za vse, ki se srečujejo z novimi imeni, bodisi pri novih zemljepisnih danostih bodisi pri prevajanju, da bi jih znali ustrezno zapisati.

{56/III} Novejše raziskave zapisa imen s strukturo **občno poimenovanje + lastno ime** kažejo, da je treba razlikovati med dvema skupinama, in sicer:

- (a) če začetnemu občnemu poimenovanju sledi imenski prilastek v rodilniku, je celotna zveza lastnoimenska (*Dežela Franca Jožefa, Rt dobrega upanja*);
- (b) če začetnemu (razlikovalnemu) občnemu poimenovanju sledi imenski prilastek v imenovalniku, ki izraža pomen 'z imenom', je lastno ime le prilastkovna sestavina (*slap Savica* ali *potok Savica, predor Sveti Rok*), saj se ime v nedvoumnih okoliščinah uporablja tudi brez te sestavine (*Savica, Sveti Rok*).

V tej skupini je posebna pozornost (Posebnost št. 2 {57/III}) namenjena **poimenovanju sakralnih objektov**, ki se sicer uvrščajo v skupino (a), saj so zgrajena po načelu **jedro (bazilika, cerkev, kapela, katedrala, stolnica) + religijsko/svetniško ime**. Vendar zaradi ustaljene prakse pišemo občnoimenska jedra teh zvez z malo začetnico (*bazilika svetega Petra*), jedro pa se pogosto izpušča in velika začetnica preide na ime: *maša pri Svetem Petru*. Drugače je seveda v nekrajevskih imenih, v katerih je občnoimensko jedro sestavina lastnega imena in se lastnoimenski del ne uporablja samostojno, npr. *Trg svetega Marka, Ulica svetega Nikolaja*.

Pri imenih, ki s pridevnikom kot razlikovalnim določilom tvorijo samostalniško besedno zvezo z levim ujemalnim prilastkom (*severna Primorska*; posebnost št. 1 {57/III}), je za ustrezen zapis začetnice treba vedeti, ali je ta zemljepisna enota tako poimenovana uradno (*Beneška Slovenija*) ali zgolj priložnostno oz. razlikovalno (*avstrijska Koroška*). Če tako poimenovanje postane ime npr. regije (in s tem stvarno lastno ime), je z veliko začetnico pisan tudi razlikovalni pridevnik (*Zahodna Slovenija*).

Poglavje o zapisu **neprvih sestavin nenaselbinskih imen** je razširjeno predvsem zato, da bi podrobno predstavili razlikovanja med lastnimi imeni in občnimi poimenovanji, čemur sta namenjena posebna razdelka »Velika začetnica« {59–60/III} in »Mala začetnica« {61–62/III}.

Znano je, da z **VELIKO ZAČETNICO** pišemo neprvo sestavino le, če je lastno ime. To prepoznamo med neprvimi sestavinami večbesednega imena po samostojnem nastopanju v vlogi imena, ki se ohranja tudi tedaj, če ime pred seboj nima razlikovalnega dodatka {59/III}, celota pa poimenuje **povsem drugo zemljepisno danost**, npr. *Gvineja – Ekvatorialna Gvineja, Nova Gvineja, Papua Nova Gvineja*.

Velika začetnica se ohranja tudi ob **priredno povezanih** obstoječih zemljepisnih imenih {59, 60/III}, in sicer: če se med seboj povezujejo že obstoječa lastna imena, veliko začetnico ohrani tudi prvi del priredne zloženke (*Vitanjsko- Konjiške Karavanke* 'Vitanjske Karavanke in Konjiške Karavanke'); če novo ime nastane šele s povezavo, je z veliko začetnico pisana le prva sestavina (*Volško- baltska plovna pot* 'plovna pot med Volgo in Baltikom').

V skupini zemljepisnih imen so **podredne zveze** imen {59/III} precej redke. Pojavljajo se, kadar želimo poimenovati del večje enote skupaj z manjšo enoto, npr. pri imenih mestnih delov (*Ljubljana Bežigrad*), vendar jih je treba ločiti od zveze imena in občnega poimenovanja, s katerim poimenujemo mestno središče (*Ljubljana center*) ali del mesta glede na smer neba (*Maribor vzhod*). (O tem že SP 2001 v členu 71.)

Z **MALO ZAČETNICO** pišemo neprvo sestavino, ki je predlog ali veznik, med imenskimi¹ enotami pa so v predlogu pravil posebej izpostavljene tri skupine besed: geografski, planinski, urbanistični in geološki izrazi; upravno-politični izrazi in splošni izrazi. Vsi ti niso naštetni in ponazorjeni z zgledi imen le v razdelku {60/III}, temveč tudi v prilogi z naslovom »Neprve sestavine zemljepisnih imen«, ki je v pravila vključena kot pomagalo za lažje odločanje pri zapisu neprvih sestavin.

Pravilo se ne odmika od dosedanje prakse, le razširja način prikaza sestavin imen in pojasnjuje razloge za različne zapise. Zato je spremenjen tudi zapis začetnice v večbesednih imenih rek s sestavino **bistrica**, pri katerih zaradi doslednosti razlikovanja med krajevnim in nekrajevnim imenom po zgledu **Bukov Vrh** (naselje) – **Bukov vrh** (vzpetina) predlagamo spremembo, in sicer: **Kamniška Bistrica** (naselje) – **Kamniška bistrica** (reka). Beseda **bistrica** ima občni pomen in je kot taka vključena tudi v **SSKJ2**:

bístrica -e ž (ī) knjiž.

1. *reka ali potok, ki hitro teče*: bistrica je živahno žuborela
2. *zastar. prozorna, čista voda*: prinesla je polno vedro bistrice

Podobno, a nekoliko bolj zapleteno je razlikovanje med izrazoma **dolomit** – **Dolomiti**. Prvo je vrstno poimenovanje in označuje (po SSKJ) apnencu podobno krušljivo kamnino (**Polhograjski dolomiti**), status lastnega imena pa ima severnoitalijansko gorovje **Dolomiti**, a tudi njim podoben del Karnijskih Alp v Furlaniji (**Furlanski Dolomiti**) in del Alp na Tirolskem (**Lienški Dolomiti**).

V razdelku »Posebnosti« {62/III} je omenjena edina skupina nekrajevskih imen, ki izkazuje sistematično odstopanje od prvotnega pravila, in sicer **imena vzpetin in gora**. Tem imenom so se vsa dosedanja pravopisna pravila izognila. Slovenskih imen gora in vzpetin ni malo, zakonitost, ki jo pri poimenovanju lahko opazujemo, pa je ohranjanje velike začetnice tudi potem, ko ime dobi pridevniško sestavino, ki je namenjena razlikovanju sosednjih ali tudi bolj oddaljenih vrhov in gora: **Jezerska Kočna**, **Kokrska Kočna**; **Mala Mojstrovka**, **Velika Mojstrovka**; **Triglav**, **Mali Triglav**; **Grintavec**, **Bavški Grintavec**, **Mali Grintavec**. S tem pravilom je usklajena tudi velika začetnica v imenu planote **Kočevski Rog**, na kateri je tudi gora **Veliki Rog**, na drugem koncu Slovenije pa tudi gora **Rog**.

Poleg imen vzpetin in gora so kot samostojna kategorija nekrajevskih imen v *Pravopisu* 8.0 prvič opisana imena **infrastrukturnih in drugih objektov** {63–64/III} ter **imena nebesnih teles** {65–67/III}. Raba začetnice je v obeh skupinah razmeroma neproblematična, dokler formalne oblike ne trčijo ob neformalne. Tako je npr. uradno poimenovanje avtomobilske ceste, ki povezuje Maribor in Koper, avtocesta **A1**; v slovenščini je opisno poimenovana kot **primorska avtocesta** (del od Ljubljane do Kopra) ali **štajerska avtocesta** (od Ljubljane do Maribora); če take opisne izraze pogovorno ali neformalno poenobesedimo, ohranijo status občnega poimenovanja (**primorka**, **štajerka**). V pravilih je opozorjeno tudi na podobna opisna poimenovanja infrastrukturnih objektov, ki se pišejo z malo začetnico (**savski most**, **karavanški predor**). Zanimivo razlikovanje prinaša tudi skupina imen nebesnih teles, tj. planetov, zvezd, ozvezdij, galaksij, pri katerih so redke težave uporabnikov povezane zgolj z nepoznavanjem novejših imen (npr. **Krajevna skupina**), ki jih prinaša odkrivanje vesolja. Več težav imamo z nestrokovno rabo teh imen in prekrivnih poimenovanj, kar je opisano v razdelku »Posebnosti« {67/III} kot odstopanje od zapisa z veliko začetnico pri naslednjih skupinah:

¹ Izraz »imenski« uporabljamo v pomenu samostalniška ali pridevniška beseda. O tem gl. J. Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, 1992 (str. 59). V tem kontekstu je mišljena imenska enota, torej bodisi občna bodisi lastnoimenska nominalna enota.

- opisu planetov, zvezd kot pojavov, ki jih opazujemo z Zemlje ([luna](#), [sonce](#), [zvezde](#));
- rabi v frazemih ([biti za luno](#));
- astrološki rabi (horoskopska znamenja: [je edina bikica v skupini](#)).

Zgodovinska, domišljajska in mitološka zemljepisna imena

Pri pisanju zemljepisnih imen, ki jih danes ni več ali pa niso nikoli obstajala, upoštevamo aktualna pravopisna pravila in ne tistih, ki so veljala v času nastanka teh del. Če je to še mogoče razumeti pri prevodnih delih, v katerih se pojavljajo zapisi kot [Železni otoki](#) in [Šajerska](#), je za klasično literaturo ta pravila treba upoštevati zlasti ob ponatisih ali pri pisanju šolskih nalog, povezanih s problematiko, npr. Cankarjev [Blatni Dol](#), Levstikov [Vrh pri Sveti Trojici](#), Tolkienov [Srednji svet](#).

Enako velja za zgodovinska imena državnih tvorb {[68–69/III](#)}, pri katerih ločujemo med uradnimi imeni ([Avstro-Ogrska](#), [Beneška republika](#), [Dravska banovina](#), [Socialistična federativna republika Jugoslavija](#), [Sveto rimsko cesarstvo](#), [Vojvodina Kranjska](#)) in opisnimi poimenovanji ([habsburško cesarstvo](#), [jugoslovanska država](#), [kitajsko cesarstvo](#)), ki so pogosto zgolj neuradna ali žargonska. Tako v SSKJ kot v SP 2001 je [Tretji rajh](#) pisan kot opisno poimenovanje ([tretji rajh](#)), vendar gre za uradno ime nemške države v času nacizma.

Posebno skupino zgodovinskih imen predstavljajo starinski eksonimi: to so imena slovenskega izvora za tuje kraje, ki so izginila iz rabe, ker so jih nadomestile pisno nepodomačene različice oz. izvirna imena, npr. avstrijska imena [Inomost](#), [Kelmorajn](#), [Solnograd](#) danes imenujemo [Innsbruck](#), [Köln](#) in [Salzburg](#).

Skrajšana in nadomestna zemljepisna imena

Skrajšana {[70–71/III](#)} in nadomestna {[68–69/III](#)} zemljepisna imena imajo značaj imena in zapis z veliko začetnico le, če jih kot imena prepoznavamo v širši družbeni skupnosti. V SP 2001 je bilo na ta opozorjeno že v uvodnem poglavju (§ 37–38). Nekatera smo kot kratke različice prevzeli s prevodi, npr. [Otok](#) (< *Velika Britanija*), [Združene države](#) (< *Združene države Amerike*), [Združeno kraljestvo](#) (< *Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske*), druge pa obstajajo v slovenščini prvotno celo v skrajšani obliki [Barje](#) (< *Ljubljansko barje*), [Brda](#) (< *Goriška brda*).

Frazeološka in prenesena raba zemljepisnih imen

Kot smo pojasnili v poglavju »Frazeološka in prenesena raba imen bitij«, so nekatera lastna imena tudi sestavine frazeoloških enot in imajo v tem položaju drugačno funkcijo, saj je pomen frazeoloških enot bolj ali manj prenesen in ni seštevek pomena besed, ki sestavljajo frazeološko enoto. V zgradbi frazeoloških enot so poleg imen bitij pogosto tudi zemljepisna imena, ki jih v tem položaju, ko so del stalnih besednih zvez, prav tako pišemo z veliko začetnico {[73/III](#)}, npr. [odkriti Ameriko](#) 'odkriti kaj novega ali že odkritega'. Vendar pa je včasih že samo zemljepisno ime lahko podvrženo procesu apelativizacije (poobčnoimenjenja), kar pomeni, da lastno ime s procesom metaforizacije in metonimizacije začne pridobivati generične ali vrstne pomene in postane občno poimenovanje, npr. [Rubikon](#) |reka| – [rubikon](#) 'meja, mejnik'. To pa vpliva tudi na normo frazeološke enote, ki vsebuje tako zemljepisno ime, tako da se pri njih uveljavi dvojnični zapis izhodiščne lastnoimenske sestavine, npr. [prestopiti Rubikon/rubikon](#) 'storiti odločilno dejanje'. To pravopisno posebnost obravnavamo v {[74, 1. točka/III](#)}.

Pravopisno problematična je tudi skupina frazeoloških nadomestnih poimenovanj za zemljepisna imena, saj so se v preteklih pravopisnih slovarjih različno zapisovala, npr. [novi svet](#) 'Amerika' (SP 1935, SP 1950, SP 1962 z veliko začetnico, SP 2001 z malo začetnico), nobeno pravopisno pravilo doslej pa tega ni eksplicitno kodificiralo. SP 2001 (§ 38) je sicer določal, da kot lastna imena obravnavamo tudi občna, kadar jih enoumno uporabljamo namesto lastnih, vendar so med zgledi navedeni le enobesedni primeri tipa [Otok](#) 'Velika Britanija', ne pa tudi frazeološka nadomestna poimenovanja. Zato smo v prenovljena pravila vpeljali novo določilo, in sicer kot posebnost **{74, 2. točka/III}**, ki za to skupino poimenovanj določa rabo male začetnice, razen če so njihove sestavine lastno ime, npr. [večno mesto](#) 'Rim', [severne Benetke](#) 'Stockholm', 'Amsterdam', 'Sankt Peterburg'.

Prekrivnost zemljepisnih lastnih imen in občnih poimenovanj

V poglavju **{75–77/III}** so predstavljena imena, ki so z onimizacijo nastala iz vrstnih poimenovanj zaradi svoje funkcije (npr. [Magistrat](#) in [Rotovž](#) kot mestni hiši v Ljubljani in Mariboru) ali videza ([Nebotičnik](#)). Taka imena so večinoma neproblematična, več zadreg pa predstavljajo pomenski prenos tedaj, ko je nelastnoimenska pojavnost poimenovana po zemljepisnem lastnem imenu, ker se je pojavila v tistem kraju ali pokrajini ali državi. V teh primerih je pričakovana mala začetnica, ki pa je v rabi tudi uresničena pri pojavih, ki so v jeziku že dolgo ([balkan](#), [kalvarija](#)), pri novejših ([Schengen](#) – [šengen/schengen](#)) pa raba še ni ustaljena in prihaja do zamenjav imena in poimenovanja.

Stvarna imena

Poglavje uvaja seznam pomenskih skupin stvarnih imen. V primerjavi s SP 2001 je vsebinsko razširjen, dodano pa je tudi pojasnilo, da zaradi nenehnih sprememb in razvoja ni dokončen, temveč so stvarna imena (v smislu obsega, vrste ipd.) od vseh lastnih imen najbolj podvržena spremembam in posodobitvam. Ena takih je dosledno pisanje z veliko tudi pri imenih, pri katerih so pretekli pravopisi iz ideoloških razlogov zahtevali malo začetnico (npr. [Gestapo](#)), na kar je opozorjeno v slogovnem napotku **{79/III}**.

Zgradba stvarnih imen

Podpoglavje o zgradbi **{80–81/III}** je podobno podpoglavjema pri imenih bitij in zemljepisnih imenih. SP 2001 je zgradbo vseh treh skupin obravnaval v skupnem uvodnem razdelku, vendar je to zbrisalo posamezne razlike med njimi. Pri stvarnih lastnih imenih so poleg enodelnih (eno- in večbesednih) in večdelnih imen namreč zgradbeno razpoznavna še predložna imena ([Pri Juriju](#)), imena z razlikovalnim določilom ([Osnovna šola bratov Letonja](#)), priredno zložena, pisana z vezajem ([Kmetijsko-gozdarski zavod Maribor](#)) in dvojna imena ([Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza](#)) – zanje je dodano opozorilo, da jih sklanjamo v obeh sestavinah.

Taka ponazoritev skladske kompleksnosti stvarnih imen (ne glede na njihovo vrsto) je smiselna zaradi lažjega sistematičnega prikaza imen po skupinah.

Pisanje stvarnih imen

Več pozornosti kot v SP 2001 je namenjene tudi pisanju imen iz več sestavin **{82–83/III}**. Pravilo, da neprvo sestavino pišemo z veliko, če je lastno ime, sicer pa ne, je ponazorjeno z več zgledi, ki so tudi pomensko uvrščeni, npr. [Ljubljanski maraton](#) (prireditve). Kot posebnost so dodana latinska in

polatinjena imena rastlin in živali, pri katerih se držimo mednarodno uveljavljene prakse zapisovanja, ohranjamo pa tudi ležeči tisk, npr. *Parus major* (velika sinica) {84/III}.

Razlikovalna določila v stvarnih imenih

Posebno podpoglavje je posvečeno razlikovalnim določilom v stvarnih imenih {85–90/III}, pri katerih je gradivska analiza pokazala, da so več vrst, kot jih je zaznal SP 2001. Poleg tipa, ki ga ta navaja v členu 98 in je v prenovljenih pravilih oblikovan kot 'se imenuje po' (*Gimnazija Rudolfa Maistra*), je dodana še skupina imen z določili v imenovalniku in s pomenom 'z imenom' (*Ustanova Mali Vitez*). Redko imajo določilo v imenovalniku tudi imena prvega tipa; pri teh sledimo registriranim različicam imen (*Gimnazija Venó Pilon*), kot je pojasnjeno v razdelku »Posebnosti« {88/III}.

Kadar je določilo zemljepisno ime {89/III}, je sklon odvisen od tega, ali gre za nekrajevno (to je v rodilniku: *Pošta Slovenije*) ali krajevno ime (to je v imenovalniku: *Marina Portorož*). Tudi tukaj so v posebnosti zaznani redki odkloni od pravila (npr. *Radio Slovenija*).

Vrstilni števniki v stvarnih imenih

Vprašanja v Jezikovni svetovalnici kažejo, da so uporabniki v SP 2001 pogrešali napotke, kako naj ravnajo, kadar je pred stvarnim imenom prireditve vrstilni števniki {91/III}. Podpoglavje navaja primere, v katerih je števniki spremenljiv (*17. Ljubljanski maraton*), pa tudi imena, katerih del je (ubesedeni) vrstilni števniki (*Četrta osnovna šola Celje*).

Opozorjeno je tudi na razlikovanje z vrstnimi poimenovanji prireditev, ki imajo pred seboj prav tako lahko na oba načina zapisane vrstilne števniki, a se pišejo z malo začetnico (*12./dvanajsto regijsko srečanje mladih raziskovalcev*) {92/III}.

Posebnosti pri pisanju nekaterih skupin stvarnih imen

Namesto obravnave vseh pomenskih skupin, naštetih v uvodnem razdelku poglavja o stvarnih imenih (kakor je v SP 2001), prenovljeno poglavje v nadaljevanju prinaša obravnavo zgolj novejših in tistih skupin imen, pri katerih prihaja do pogostejših dvomov oz. pri katerih se je njihovo razumevanje, s tem pa tudi pisna praksa v zadnjih desetletjih spremenila {93–100/III}.

Pri **imenih statističnih, razvojnih, kohezijskih in turističnih regij** ter **vinskih dežel in okolišev** {93–94/III} imajo uporabniki precej zadreg, pisna praksa pa je neenotna, kar kažejo tudi vprašanja v Jezikovni svetovalnici. Pravilo je oblikovano skladno z usmeritvami Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije, da se imena vseh tovrstnih regij poenoteno pišejo z veliko začetnico (*Obalno-kraška razvojna regija, Osrednjeslovenska statistična regija*). Kadar je tip regije zapisan kot vrstno določilo, tj. z malo začetnico, je z veliko zapisano le lastnoimensko jedro: *vinska dežela Posavje*.

Opozorjeno je (slogovni napotek) še na možnost prekrivanja z opisnimi poimenovanji (*Podravska/podravska regija*), pri čemer gre za podoben pojav kot pri nekaterih zemljepisnih imenih in poimenovanjih.

SP 2001 (§ 107) je z omejevanjem velike začetnice pri **znamkah in imenih izdelkov** {95–96/III} na položaj definicijsko neenotno opredeljenega »imenovalnega prilastka« (skladenjskega izraza) vnesel v pisno prakso veliko omahovanje. Nekateri mediji oz. njihovi lektorji temu pravilu še vedno nekritično sledijo, čeprav so zadnja desetletja prinesla mnoga nova spoznanja o lastnoimenskem statusu znamk,

ki niso več vezane zgolj na (serijske) izdelke ali podjetja, pač pa tudi na storitve. Odzivi in raziskave jezikoslovcev po izidu SP 2001 so pokazali, da izpust jedra besedna zveze ne pomeni izgube lastnoimenske funkcije, saj beseda oz. zveza še vedno zaznamuje en denotat in ima vse lastnosti lastnega imena.

Pri prenovi pravil smo sledili spoznanju, da so vsa lastniška imena pisana z veliko začetnico; to velja tudi za zdravila in farmacevtske izdelke ([Calpol](#)), za katere SP 2001 še določa, da se pišejo z malo. Danes velja, da z malo pišemo le farmacevtske zdravilne učinkovine ([paracetamol](#)), ki so lahko sestavina zdravil – ta pa nosijo lastniška imena proizvajalcev: [Lekadol](#) (Lek), [Daleron](#) (Krka), [Saridon](#) (Bayer).

Mala začetnica je pri celotni skupini upravičena le, ko ne gre več za zaznamovanje enega denotata, temveč beseda oz. zveza zaznamuje vrsto izdelkov ali nadpomenko. To pa se zgodi le, kadar se ime znamke apelativizira (npr. [Superga](#) > [superge](#)). Druga možnost je nastanek enakozvočnega poimenovanja serijskih izdelkov iz imen tehničnih ali avtomobilskih znamk; take enakozvočnice pišemo bodisi z veliko bodisi z malo ([Ford/ford](#) kot izdelek podjetja [Ford](#)). Na oboje je v prenovljenih pravilih tudi opozorjeno.

Znamke pogosto povezujemo z njihovimi logotipi, ki pa so lahko v neskladju z začetnico imen v besedilih (npr. [natureta](#) – [Natureta](#)). V opombi je ob tovrstnih primerih pojasnjeno, da oblikovalskih rešitev ne prenašamo v besedilno rabo.

Pisna praksa v skupini **imen listin, konvencij, pogodb in uredb {97–98/III}** se je spremenila že v obdobju med nastankom konceptov SSKJ in SP 2001. Če jih je prvi priročnik še dojemal kot vrstne pojavitve, pa je z naraščanjem njihovega števila postalo jasno, da gre za posamične uradne dokumente zgodovinskega značaja in s tem lastna imena, zato so v SP 2001 pisana z veliko. V pravilih prejšnjega pravopisa so zgledi zanje naštetih kar med umetnostnimi in neumetnostnimi besedili. Tukaj je skupina osamosvojena iz vsaj dveh razlogov. Prvič, zaradi omahovanja pri začetnici zaradi neenotne pretekke kodifikacije, kar je posebej pogosto, ko gre za ime, ki se začne z občnoimensko prvino ([Pogodba o Evropski uniji](#)). In drugič, ker skrajšane različice uporabljamo kot neuradna poimenovanja, pisana z malo ([vatikanski sporazum](#), vendar denimo [Lizbonska pogodba](#)); edina izjema je [Avstrijska državna pogodba](#), pri kateri se je skrajšana različica začela enoumno uporabljati kot lastno ime in jo danes (v primerjavi s SP 2001) pišemo z veliko začetnico. Gre torej za skupino imen, pri katerih je treba dobro poznati posamezne dokumente ter njihova uradna imena in morebitna druga poimenovanja.

Podobna ugotovitev velja za **imena meddržavnih zvez {99–100/III}**, saj tudi pri tej skupini zadrege pri začetnici navadno izhajajo iz nejasnega razlikovanja med lastnimi imeni in opisnimi poimenovanji oz. iz nepoznavanja razlik med obojimi. Opisna poimenovanja so neuradna in so pogosta zlasti v publicistiki (npr. [trojni pakt](#)), medtem ko so lastna imena določena z uradno ustanovitvijo zvez: datumom nastanka, državami pristopnicami in podpisom listin (npr. [Arabska liga](#)).

Skrajšana stvarna imena

Nekatera večbesedna stvarna lastna imena **{101/III}** že izvenbesedilno obstajajo v skrajšani obliki, pri drugih lahko tovrstno krajšanje izvedemo le priložnostno (največkrat v uradovanih in strokovnih besedilih) in z omejeno trajnostjo, tj. v posameznem besedilu. Splošno znana skrajšana imena niso v vseh obdobjih enaka; trenutno so taka zagotovo [Unija](#) (za [Evropsko unijo](#)), [Cerkev](#) (za [Katoliško](#)

cerkev) in Zdrženi narodi (za Organizacijo združenih narodov), medtem ko v SP 2001 (§ 37) omenjene Akademija (za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti), Matica (za Slovensko matico) in Fronta (za Osvobodilno fronto) danes niso več splošno razširjene.

Prekrivnost stvarnih lastnih imen in občnih poimenovanj

Nekatera stvarna večbesedna imena prinašajo zadrege, povezane z dejstvom, da je lahko homonimna zveza uporabljena tudi kot občno poimenovanje {102/III}. Na to je pri posameznih skupinah imen opozarjal že SP 2001, a preveč skopo in s slabo izbranimi zgledi, zato je v vmesnem času prihajalo do velikih zadreg pri interpretaciji pravil in njihovi implementaciji v pisno prakso. Prekrivnost namreč večinoma ni celovita, a ker se stvarna lastna imena v posameznih besedilih lahko uporabljajo tudi skrajšana, se zdi, da je. Na primer ime Državni zbor Republike Slovenije se besedilno skrajšano glasi Državni zbor, to pa je homonimno z občnim poimenovanjem državni zbor za vrsto političnega telesa. SP 2001 je poskušal v pravopisni sistem in rabo vnesti razlikovanje, ki ga je prejšnji pravopis zabrisal z izogibanjem veliki začetnici. Vendar pa zgledi, ki so identični za lastno ime in občno poimenovanje, niso pomagali uzavestiti razlike: da namreč takrat, kadar imamo v mislih konkretno besedilo, ustanovo ipd., uporabimo njeno uradno lastno ime; občno poimenovanje (ki se lahko od lastnega tudi razlikuje, saj občnost omogoča pretvorbe tipa zakon o visokem šolstvu > visokošolski zakon) pa uporabimo takrat, ko je v ospredju besedila vrstnost oz. funkcija.

V prenovljenem poglavju so zgledi za tovrstno prekrivanje zbrani v treh skupinah besedja, sorodnega po pomenu. Pokazalo se je tudi, da je za vsako od teh skupin koristno oblikovati dodatne opombe, v katerih so zbrani čim bolj nazorni primeri iz besedilne rabe, saj razlikovanje največkrat izvira prav iz sobesedilno utemeljenih razlik med imeni in poimenovanji (npr. Mineva prvih sto dni mandata devete slovenske vlade nasproti 58. redna seja Vlade RS).

Izrazi posebnega razmerja in spoštovanja

Razdelek, v katerem je o ali veliki ali mali začetnici za izražanje posebnega razmerja ali spoštovanja povedano vse bistveno, združuje prvotni dve skupini v SP 2001 (pri veliki (§ 110–114) in mali začetnici (§ 156)). Posebej je po novem opozorjeno na dosledno rabo velike začetnice, potem ko se odločimo za poudarjanje vikanja ali tikanja. Mešanje obeh načinov pomeni nepotrebno slogovno slabost.

S konteksti so ponazorjene {105/III} rabe velike začetnice v protokolarnem naslavljanju (t. i. socialna velika začetnica), in sicer za posamezne z veliko ali z malo začetnico pisane zvrsti celebritet (ekscelenca, eminenca, svetost, veličanstvo, visokost), pred katerimi stojijo z veliko pisani zaimki in z malo pisani pridevniki. Ta način je bil zapisan le v prvem slovenskem pravopisu, Levčevem iz leta 1899 (v členu 607).

Pridevniki iz lastnih imen

Poglavje je novo in vključuje vsebino, ki je bila v SP 2001 obravnavana v poglavjih »Svojlilni pridevniki iz besed, pisanih z veliko« (§ 115) in »Pri vrstnih pridevnikih na -ov/-ev, -in iz lastnih imen« (§ 157–159). SP 2001 se je v kodifikaciji začetnice pridevnikov na -ov/-ev, -in iz lastnih imen opazno odmaknil od tradicije pisanja teh pridevnikov v preteklosti. Do vključno SP 1950 (in v veliki meri tudi še SP

1962) so se pridevniki na *-ov/-ev, -in* iz lastnega imena namreč pisali z veliko začetnico v vseh položajih.

Kljub navidezno preprostem formalnemu ločevanju v pravilih SP 2001 na rabo velike začetnice pri svojilnih pridevniki na *-ov/-ev, -in* oz. rabo male začetnice pri vrstnih pridevniki na *-ov/-ev, -in* pa v slovarskem delu pravopisa to razmejevanje ni bilo uresničeno. Celotna skupina iz lastnih imen izpeljanih pridevnikov na *-ov/-ev, -in*, kadar so del stalnih besednih zvez, je bila v slovarju SP 2001 kodificirana dvojnično, tj. z malo in veliko začetnico. S tem so nekatere slovarske rešitve odstopale od pravil, npr. skupina svojilnih pridevnikov iz lastnih imen, kadar zaznamujejo duhovno last (*pitagorov in Pitagorov izrek* v slovarju oz. *Pitagorov izrek* v pravilih), in v veliki meri tudi niso odslikavale dejanske jezikovne rabe, ki je zlasti v skupini poimenovanj za duhovno last prevladujoče izkazovala rabo velike začetnice (npr. *Arhimedov zakon*). Zaradi odmika od pravopisne tradicije in težav pri razmejevanju pomena svojilnosti od vrstnosti so se jezikovni uporabniki pogosto znašli v dilemi glede zapisa, zlasti ob pojavljanju novih, slovarsko še ne obravnavanih poimenovanj.

Iz zgoraj navedenih razlogov smo poglavje strukturno in vsebinsko prenovili. Novo je ime poglavja »Pridevniki iz lastnih imen« {106–114/III}, v njem pa je obravnavano pisanje začetnice pri vrstnih in svojilnih pridevniki, izpeljanih iz imen bitij ter iz zemljepisnih ali stvarnih imen. Njihova kodifikacija ostaja nespremenjena: **vrstne** pridevnike na *-ski/-ški, -ovski/-evski, -anski* pišemo z malo začetnico {106/III}, **svojilne** pridevnike na *-ov/-ev, -in* z veliko začetnico {107/III}. Pravili sta ponazorjeni z aktualiziranimi zgledi pridevnikov, izpeljanih iz vseh skupin lastnih imen, vključena sta tudi ponazarjalna primera pisanja pridevnikov iz kratičnih imen, npr. *RTV-jevski/ertevejevski, Natov*.

Novost v primerjavi z SP 2001 je kodifikacija svojilnega pridevnika *Božji* z veliko začetnico {108/III}. Gre za posebnost z vidika izpeljave svojilnega pridevnika z obrazilom *-ji* (namesto *-ov*) iz imena *Bog*. Svojilni pridevnik *Božji* v pravila SP 2001 ni bil zajet, v slovarskem delu pa je raba velike začetnice omejena le žanrsko (dopuščena je v teoloških in bogoslužnih besedilih), ne upošteva pa njegove funkcije svojilnosti nasproti vrstnosti. Vključitev te posebnosti v prenovljena pravila je utemeljena tudi z vidika večkrat izraženih uporabniških zadreg glede začetnice zaradi izrazne prekrivnosti z vrstnim pridevnikom (*božji*).

V to poglavje smo vključili tudi pisanje svojilnih oz. vrstnih pridevnikov, izpeljanih iz lastnih imen, kadar so v položaju z vezajem povezane priredne zveze dveh ali več imen {109/III}, npr. *Breznik-Ramovšev pravopis, rusko-ameriški vrh*. Ta skupina je bila v SP 2001 pravopisno obravnavana zaradi rabe vezaja (v poglavju o pisanju skupaj oz. narazen pri prirednih zloženkah v členu 503), ne pa tudi zaradi rabe začetnice.

Za pridevnike, izpeljane iz lastnih imen, v pravilih uvajamo novo poimenovanje: **izlastnoimenski pridevniki**. Razlog za obravnavo te pravopisne kategorije v okviru enega poglavja je jezikovnemu uporabniku ponuditi večjo sistematičnost in preglednost te v sodobnem času pereče pravopisne problematike.

Posebno pozornost namenjamo pisanju izlastnoimenskih pridevnikov s priponskimi obrazili *-ov/-ev, -in*, kadar so del stalnih besednih zvez, saj je njihova kodifikacija glede na SP 2001 nekoliko spremenjena. Gradivske preverbe so pokazale precej neenotno normo, pri čemer je bilo gradivo mogoče razvrstiti v tri skupine:

- (a) **Velika začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** Pri pridevniki, ki so del poimenovanj za duhovno last (izumi, iznajdbe, častna poimenovanja), za nagrade, posebne dneve, praznike, v

sodobnem knjižnem jeziku prevladuje raba velike začetnice, zato smo to normo tudi kodificirali {110–111/III}, npr. [Pitagorov izrek](#), [Nobelova nagrada](#), [Prešernov dan](#). Sprememba kodifikacije glede na SP 2001, ki je zapisal dvojnično normo, je v skupini pridevnikov, ki zaznamujejo duhovno last, medtem ko pisanje nagrad in praznikov ostaja nespremenjeno, pri čemer smo pravila dopolnili z zgledi, ki so izpeljani iz osebnega imena, npr. [Marijino vnebovzetje](#).

- (b) **Velika oz. mala začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** Največja skupina pridevnikov v gradivu izkazuje dvojnično normo. Kategoriziramo jih lahko v skupino terminoloških in frazeoloških zvez. Dvojnično normo terminoloških zvez smo registrirali pri poimenovanjih bolezni, delov telesa v medicinski stroki ter pri poimenovanju rastlinskih in živalskih vrst v botaniki in zoologiji. Zato pri tej skupini izlastnoimenskih pridevnikov v pravilih ohranjamo dvojnično normo in zanje predpisujemo pisanje z veliko in malo začetnico {112a in b/III}, npr. [Downov/downov sindrom](#). To velja tudi za frazeološke zveze, torej stalne besedne zveze s prenesenim pomenom, ki jih ob ponazarjalnih zgledih v pravilih tudi zapišemo zaradi razdvoumljanja z nefrazeološko rabo {113/III}, npr. [Ahilova/ahilova peta](#) 'ranljivost'. Rahel odmik od prikaza v slovarskem delu SP 2001 se v prenovljenih pravilih kaže v zaporedju navajanja velike oz. male začetnice, čeprav med njimi še vedno ohranjamo enakovredno normativno razmerje.
- (c) **Mala začetnica izlastnoimenskih pridevnikov:** V tretji skupini so pridevniki, pri katerih se je kljub izhodiščno lastnoimenski motivaciji v jezikovni rabi že uveljavilo pisanje z malo začetnico, verjetno tudi pod vplivom kodifikacije v SP 2001, ki je posamezne primere poimenovanj rastlin, živali, delov telesa normiral z malo začetnico, npr. [marijini laski](#), [noetova barčica](#), [venerin griček](#). Sodobni gradivski viri pri pridevnikih, ki niso tvorjeni iz priimkov, še vedno potrjujejo prevladujočo rabo male začetnice, ki jo ohranjamo tudi v prenovljenih pravilih in skupino obravnavamo kot posebnost {114, 1. točka/III}. Posebnost predstavljajo tudi podomačeni izlastnoimenski pridevniki, pri katerih motivacija iz lastnega imena ni (več) vedno razvidna in prepoznana, zato se je pri njih v jezikovni rabi uveljavila mala začetnica {114, 2. točka/III}, npr. [gajgerjev števec](#), kar je tudi v skladu s krovnim pravilom o podomačevanju občnih poimenovanj v slovenščini {9–11/IV}. Mnogi ti primeri imajo tudi nepodomačeno dvojnico, ki jo zapisujemo v skladu s prenovo pravil {110/III} le z veliko začetnico, npr. [Geigerjev števec](#). Gre za poseben tip dvojničnosti izlastnoimenskih pridevnikov, ki ni tako zelo redek.

Poglavje vsebuje še dva slogovna napotka glede uporabe oz. neuporabe izlastnoimenskih pridevnikov v posebnih položajih. Prvi se navezuje na položaje **zapisa svojilnosti pri ženskih imenih**. Spremenjena družbena vloga žensk je vplivala tudi na povečano potrebo po tvorbi pridevnikov iz ženskih priimkov, tudi pri poimenovanjih za duhovno last. Težava izhaja iz SP 2001, ki je v členu 965 zapisal, da priimki ženskih oseb navadno ne tvorijo svojilnih pridevnikov z obrazilom *-in* (npr. namesto *Kobilčine slike* ipd. rajši *slike Ivane Kobilca*). Tudi v prenovljenih pravilih za ta položaj še naprej priporočamo uporabo rodilniške svojine, npr. [pedagogika \(Marije\) Montessori](#), ali opisne ubeseditve, npr. [lestvica po Virginii Apgar](#), oz. pridevniške oblike ženskega priimka na *-ova/eva*, ki je že uveljavljena v slovenščini, npr. [lestvica po Apgarjevi](#), saj se tvorba izlastnoimenskega pridevnika na *-in* iz ženskih priimkov (še) ni splošno uveljavila.

Drugi slogovni napotek, tudi povezan s spolom podstavnih imen, se nanaša na **izražanje svojine v priredno povezanih imenih različnih spolov**, npr. [John H. Cochran in Monika Piazzesi](#). Tudi v tem

primeru v slogovnem napotku svetuje rabo opisne ubeseditve, npr. [mera po Johnu H. Cochranu in Moniki Piazzesi](#), oz. ženske pridevniške oblike na *-ova/-eva*: [mera po Cochranu in Piazzessijevi](#).

S sklici opozarjamo, da se pravila vsebinsko dopolnjujejo s posameznimi pravili v drugih poglavjih, in sicer: »Velika začetnica v nekrajevnihi imenih«, »Tvorba pridevnikov« in »Pridevniško priponsko obrazilo *-in*« v poglavju »Slovnični oris za pravopis« ter »Vezalne zloženske« v poglavju »Pisanje skupaj oz. narazen«.

MALA ZAČETNICA

Poglavje o rabi začetnice je zasnovano tako, da so ob pravilih za pisanje velike začetnice kot izjeme v razdelkih »Posebnosti« opisana odstopanja od pravila, tj. največkrat položaji, v katerih uporabljamo malo začetnico ali pa je raba neustaljena in norma variantna. Ta način se razlikuje od SP 2001 (§ 124–159), saj so tam v vzporednem poglavju obravnavane vse kategorije, tudi tiste, ki so jih predstavili že v poglavju o rabi velike začetnice.

V poglavju z naslovom »Mala začetnica« se v pričujočem predlogu posvečamo samo tistim skupinam poimenovanj, ob katerih smo pri izbiri začetnice pogosto v zadregi, morda tudi zato, ker imajo v več jezikih status lastnega imena ali pa nastopajo pogosto v skladenjskem položaju, ki predvideva rabo velike začetnice.

Vrstna poimenovanja bitij in določila ob imenih

V slovenščini so z malo začetnico pisana vsa vrstna določila ob imenih oseb, in sicer

- nazivi, ki označujejo družbeni ali družabni položaj {116/III},
- nazivi, ki označujejo poklic {116/III},
- nazivi, ki označujejo čast {116/III},
- nazivi, ki označujejo znanstveno stopnjo {116/III},
- nazivi, ki označujejo rodovno pripadnost {116/III},
- nazivi, ki označujejo plemiško stopnjo {117/III}.

Pri naštetih kategorijah smo zasledili dileme glede zapisa začetnice le pri plemiških nazivih, ki so v predlogu pravil obravnavani na novo. Pri teh se zlasti v prevedenih besedilih pojavlja zapis z veliko začetnico ([Graf](#) – [grof](#)). Sicer so zadrege jezikovnih uporabnikov povezane s stavo nazivov ob imenu, rabo ločil (vejica) in položaji, ko naziv postane stalni razlikovalni dodatek ob imenu ([Plinij Starejši](#)) {118/III}. Na možnost tovrstne rabe v SP 2001 (§ 129) ni opozorjeno.

V predlogu pravil za pisanje teh nazivov so naštete vse evidentirane izrazne možnosti za oba spola in primeri ustreznih okrajšav. Slovanska redakcija teh nazivov v [ePravopisu](#) vključuje poleg osnovne identifikacije tudi okoliščine rabe v pragmatičnih ter tudi v skladenjskih funkcijah in položajih:

[gospód](#) -a m

[naziv za odraslega moškega]: Pri mizi je sedel sivolasi gospod; Gospe so dobile liker, gospodje enako merico slivovke; [kot nagovor](#) Spoštovani gospod, zahvaljujem se vam/Vam za prijazne besede, ki ste jih izrekli; [pred imenom ali pred navedbo poklica](#) Atkinson je gospoda Beana opisal kot otroka, ujetega v telesu odraslega moškega; Zakonca sta si pred gospodom župnikom obljubila zvestobo in ljubezen

dóktorica -e ž

[poklicni naziv; zdravnica]: Odločila se je za terapijo pri znani doktorici, specialistki za homeopatijo; **pred imenom** zasebna ordinacija doktorice Jane Novak; **kot nagovor** Ste že končali, gospa doktorica?

[akademski naziv]: Študij se zaključi z izdelavo in zagovorom doktorske disertacije ter pridobitvijo naziva doktorica oz. doktor znanosti; **pred imenom** V imenu kolektiva se je zahvalil doktorici Jani Novak za dolgoletno vodenje; **v zvezi dvojna doktorica** Moderatorka pogovora je dvojna doktorica Jana Novak

Novost pričujočega predloga za pisanje vrstnih poimenovanj bitij so poimenovanja za **evolucijske stopnje človeka** {119/III}, ki so pisane z malo začetnico (**avstralopitek**, **kromanjonec**, **neandertalec**), pri latinskih imenih pa upoštevamo pravila za taksonomske zapise, pri katerih je uveljavljen zapis z veliko začetnico le v prvi sestavini, v besedilih pa tudi ležeči tisk (*Australopithecus*, *Homo habilis*) {120/III}.

Pravilo v členu {121/III} opozarja na dejstvo, da se pri kategoriji **pripadnikov družbenih skupin**, ki so izpeljanke iz imen, velika začetnica iz podstavnega imena ne prenaša na izpeljanko, kar je bilo v SP 2001 predstavljeno v členu 136. Medtem ko razna društva, klube, podjetja poimenujemo kot stvarna imena in so imena tudi v kratični obliki, pa so pripadniki vseh primarnih in družbenih skupin pisani z malo začetnico, ne glede na to, da so poimenovanja izpeljanke iz lastnih imen, npr.

- ime stranke – **DeSUS/Desus** > **desusovec**, **desusovka**, pripadnik stranke;
- ime podjetja – **Microsoft** > **microsoftovec**, **microsoftovka**, zaposleni v tem podjetju;
- mesto v Egiptu – **Aleksandrija** > **aleksandrinka**, sezonska delavka v tem mestu;
- **Avguštin**, ustanovitelj cerkvenega reda > **avguštinec**, redovnik tega reda;
- **Nobel**, ustanovitelj sklada za nagrade > **nobelovec**, **nobelovka**, nagrajenci iz tega sklada.

Predstavljenih je deset tovrstnih skupin s predstavniki, ki jih opredeljujemo glede na pripadnost

1. jezikovni skupini,
2. veri ali verski skupini,
3. redu,
4. nagrajencem,
5. družbenim gibanjem, nazorom, usmeritvam,
6. društvom, klubom, strankam,
7. ustanovam, podjetjem, organizacijam (bodisi kot pripadnikov ali uporabnikov njihovih storitev ali izdelkov),
8. oboroženim in tajnim skupinam,
9. drugim skupinam.

Pripadnost glede na (10) **barvo kože** je bila v pravopisih doslej imenovana kot rasna pripadnost (SP 2001, § 59). Izraz rasa je v družbi in znanosti prepoznani kot neprimeren, saj se pojem nanaša na podedovano telesno podobo, za človeško vrsto pa je z genetskega vidika značilno mešanje genskega materiala. Delitev ljudi po rasni pripadnosti lahko spodbuja družbeno nestrpnost, zato smo namesto izraza rasa uporabili opisni izraz barva kože. Povezovalne lastnosti družbenih skupin izvirajo iz nacionalne, jezikovne pripadnosti, torej iz družbenih kategorij, pri katerih ima človek kot posameznik tudi možnost izbire ali samoopredelitve.

Raba začetnice je v nekaterih navedenih skupinah neustaljena bolj kot pri drugih. To velja v večji meri za tiste skupine, ki se v tujih jezikih pišejo z veliko začetnico in jih s prevodi prenašamo v slovenščino, npr. pri nagrajencih (*nobelovec* – *nobelovka*) ali pripadnikih nekaterih ver (*amiš* – *amišinja*).

Kot posebnost so v pravilih {122/III} prvič omenjena tudi poimenovanja pripadnikov, ki jih izpeljemo iz črkovalnih kratic in jih pišemo z vezajem ali tudi razvezano: *RTV- jevec* – *RTV- jevka*; *ertevejevec* – *ertevejevka*. Ko se taka poimenovanja pojavijo, navadno ne povzročajo zapisovalnih problemov.

Več težav pri zapisu predstavljajo tista poimenovanja pripadnikov skupin, ki niso izpeljanke iz podstavnega stvarnega lastnega imena, temveč so z njim prekrivna {122/III}, npr. vsakega od članov ansambla bratov s priimkom *Avsenik* poimenujemo *Avsenik*, četudi se piše drugače, npr. *Največji humorist med Avseniki je bil trobentač Košir*. Tovrstnih poimenovanj pravopisi doslej niso evidentirali, kar sicer ne pomeni, da se v rabi niso pojavljali. Zasedili smo primere pri glasbenih (*Čuki*, *Modrijani*), otroških vrtčevskih (*Ježki*), telovadnih (*Sokol*) in navijaških skupinah (*Viola*).

Stvarna občna poimenovanja

Poglavje o stvarnih občnih poimenovanjih je glede na SP 2001 razširjeno s štirimi novimi sklopi, in sicer s poimenovanji

1. zgodovinskih dogodkov {125–126/III},
2. nazorov, smeri in gibanj {129/III},
3. jedi {130–132/III} ter
4. športnih in družabnih iger {133–135/III}.

Dve že znani skupini – (5) poimenovanja praznikov, posebnih datumov, dnevov in mesecev {123–124/III} ter (6) poimenovanja nagrad, priznanj in častnih nazivov {127–128/III} – sta predstavljeni z več raznolikimi ponazoritvami.

Pisanje praznikov in posebnih dnevov

Pisanje praznikov in posebnih dnevov, tednov, mesecev in let oz. vseh časovnih opredelitev – tudi poimenovanj dnevov v tednu in mesecev – pišemo z malo začetnico razmeroma ustaljeno približno zadnjih sto let {122/III}, vse od izida Breznikovega *Slovenskega pravopisa* 1935. Kljub temu pa zadnja leta del javnosti redno, zlasti ob praznikih, tudi javno predstavi pobudo za spremembo pravopisnega pravila in kodificiranje velike začetnice. Gre za pobude, da bi se pri tej kategoriji morala upoštevati tudi t. i. kategorija »spoštovanja«, česar komisija pri prenovi pravopisnih pravil ne sme prezreti. Po pregledu aktualnega gradiva je komisija presodila, da odstopanja in omahovanja v knjižnem jeziku niso tako pogosta, da bi bilo treba pravilo spreminjati. Pisanje z veliko začetnico smo opazili predvsem pri prevodnih besedilih, kar je posledica dejstva, da v nekaterih jezikih pišejo z veliko začetnico tudi zgodovinske dogodke ali procese (hrv. *Drugi svjetski rat*, it. *Olocausto*, angl. *Brexit*), drugje poimenovanja dnevov v tednu ali mesecev (angl. *Monday, January*). Ugotovljeno je bilo tudi, da pišoči v znamenje spoštovanja – zlasti do verskih praznikov – te pišejo z veliko začetnico, npr. *Božič*, *Velika noč*, kar je omejeno na zasebne sporočevalne prakse in česar nihče ne preganja. Gre za odraz emocionalnosti, zapis iz osebnih razlogov, nekateri napišejo z veliko tudi druge besede, npr. *Veliko Zdravja in Veselja* ali *Naj vas spremlja Mir* in s tem še poudarijo pozitivne misli. Če bi spreminjali pravopisno določilo na osnovi osebnih meril, bi se bili zaradi izrazito raznolike družbe

uporabnikov sodobne slovenščine prisiljeni soočiti še z večjo neenotnostjo, kot jo pričakujemo, saj je na primer merilo spoštljivosti povsem subjektivno. Predlagamo torej, da se ohrani tradicionalno pravilo v vseh naštetih kategorijah, tj. pri pisanju:

- dnevov in mesecev: [nedelja](#), [junij](#), [mali traven](#);
- državnih in verskih praznikov: [dan državnosti](#), [dan samostojnosti in enotnosti](#), [praznik dela](#); [božič](#), [noč](#), [binkošti](#), [ramadan/ramazan](#), [hanuka](#), [pasha](#) itd.;
- posebnih datumov: [novo leto](#), [valentinovo](#), [materinski dan](#), [zahvalni dan](#);
- mednarodnih, priložnostnih ali spominskih dnevov, mesecev, tednov in let: [mednarodni dan maternega jezika](#), [dan spomina na mrtve](#), [dan Zemlje](#), [svetovni dan čebel](#); [teden razoroževanja](#); [mednarodni mesec boja proti raku dojk](#); [leto mladih](#), [mednarodno leto zdravja rastlin](#).

Prav tako se mala začetnica ohranja pri izpridevniških samostalniških poimenovanjih na -ovo ([gregorjevo](#), [jožefovo](#), [katarinino](#), [martinovo](#), [silvestrovo](#), [valentinovo](#)), za katere se je zapis z malo začetnico uveljavil že pred več kot pol stoletja, saj jih tako zapisujejo tudi v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, ki je začel izhajati leta 1970.

V predlogu pravil {124/III} je posebej poudarjeno tudi, da prazniki kot [Prešernov dan](#), [Marijino vnebovzetje](#), [Martinova sobota](#), [Silvestrov večer](#) niso pisani z veliko začetnico, temveč je z veliko začetnico pisan le svojilni pridevnik iz lastnega imena, ki je prva beseda v zvezi. Podobno je z veliko začetnico pisano vsako ime, ki se pojavlja v poimenovanjih: [dan Zemlje](#) (ker je mišljen planet), [dan vrnitve Primorske k matični domovini](#), [dan Primoža Trubarja](#), [dan Rudolfa Maistra](#).

Poimenovanja zgodovinskih dogodkov

Druga časovna opredelitev, ki jo v pravila uvajamo prvič, so poimenovanja zgodovinskih dogodkov {125/III}. Kot je bilo že omenjeno v prejšnjem poglavju, se v veliko jezikih ta pišejo z veliko začetnico, zato se praksa zmotno prenaša tudi v slovenščino. Z malo začetnico torej še naprej pišemo poimenovanja (a) vojn, bitk in front ([druga svetovna vojna](#), [soška fronta](#)), (b) vstaj in revolucij ([arabska pomlad](#), [francoska revolucija](#)), (c) drugih zgodovinskih dogodkov ([brexit](#), [daytonski mir](#), [tridentinski koncil](#)), ki so pogosto opisna poimenovanja. Podobno kot pri poimenovanjih praznikov z veliko začetnico pišemo le lastna imena ([bitka za Midway](#), [mirovna konferenca v Brest-Litovsku](#)) in svojilne pridevnike v teh zvezah ([Friedjungov proces](#)) {126/III}.

Zaradi neenotnosti in težke določljivosti izvirnega imena v rabi pogosto zamenjujemo poimenovanja dogodkov oz. listin, ki so jih na teh dogodkih podpisali, npr. zvezo [versajski mir](#) v zgodovinski literaturi najdemo v dveh pomenih: kot poimenovanje mirovne konference v Versaillesu (dogodek, pisan z malo začetnico) ali kot ime dokumenta, podpisanega na tem dogodku, zato naj bi ga pisali z veliko začetnico: [Versajski mir](#). Dodatno zmedo vnaša tudi vprašanje, kako pisati poimenovanja zgodovinskih listin, ki se pojavljajo v vlogi imena, čeprav gre za neuradne, pogosto poljudne različice (o tem tudi pri stvarnih lastnih imenih). V takih primerih je dolgo veljalo določilo SP 2001, da je bolje pisati opisna poimenovanja z malo začetnico, kar je upoštevano v prvi in drugi izdaji SSKJ (1970–1990; 2014), vmes pa je pravopis iz leta 2001 uvedel zapis uradnih listin z veliko začetnico ([Rapalska pogodba](#), [Trianonska pogodba](#)), tudi na podlagi rabe v **strokovnih besedilih**.

Poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih dogodkov

Druga nevalgijna točka pri pisanju male začetnice so poimenovanja nagrad, priznanj, odlikovanj in častnih nazivov ter športnih trofejev, ki jih pišemo z malo začetnico {127/III}. To so enobesedna izlastnoimenska poimenovanja ([bert](#), [emmy](#), [grammy](#), [kresnik](#), [vesna](#), [vodomec](#));

- večbesedna poimenovanja ([bob leta](#), [zlati medved](#), [srebrni red za zasluge](#), [veliki kristalni globus](#));
- večbesedna poimenovanja, ki so besedne zveze z izlastnoimenskim pridevnikom na *-ov/-ev* ali *-in* kot levim prilastkom ([Bloudkova plaketa](#), [Veronikina nagrada](#));
- večbesedna poimenovanja z lastnoimenskim desnim prilastkom ([nagrada Vilenica](#), [nagrada Metoda Badjure](#), [nagrada Saharova](#)).

Zlasti slednja skupina se uveljavlja pogosteje, kadar je ime, npr. revije, medija, ki podeljuje nagrado, težko identificirati v obliki svojilnega pridevnika: namesto [Timova osebnost leta](#) raje [osebnost leta revije Time](#). V predlogu pravil je zato posebej opozorjeno na te položaje: [nagrada Saharova](#), [miss Slovenije](#) {128/III}. V slogovnem napotku pa je na ločevanje homonimnih izrazov, npr. [nagrada Vilenica](#) nasproti [jama Vilenica](#); [zlata lisica](#) (športna trofej) nasproti [Zlata lisica](#) (prireditelj) še dodatno opozorjeno.

Opažamo tudi več odstopanj kot pri drugih kategorijah, kar je mogoče pripisati izredni skladišni raznolikosti znotraj skupine, saj se pojavljajo poimenovanja tudi povsem priložnostno, ob raznih dogodkih in prireditvah (npr. [kralj Krvavca](#)).

Poimenovanja različnih smeri

Zaradi zmotnega sklepanja, da se imena različnih umetnostnih, filozofskih, političnih idr. smeri pišejo z veliko začetnico, če je v podstavi lastno ime (npr. [Bonaparte](#); angl. *Bonapartism*), smo se odločili vključiti tudi pravilo o pisanju poimenovanj smeri {128/III}, saj jih pišemo le z malo začetnico: [bonapartizem](#), [darwinizem](#), [janzenizem](#), [nadrealizem](#) itd. Enako z malo začetnico pišemo tudi pripadnike teh smeri ([bonapartist](#), [darwinist](#), [janzenist](#), [nadrealist](#)) {121/III}.

Poimenovanja jedi in iger

Poimenovanja jedi {130–132/III}, npr. [idrijski žlikrofi](#), [prekmurska gibanica](#), in iger {133–135/III}, npr. [mikado](#), [olimpijske igre](#), niso lastna imena in jih pišemo z malo začetnico. Tako kot pri vseh drugih sorodnih poimenovanjih, tudi tu velja, da se z veliko začetnico pišejo le

- tiste nepravne enote v teh poimenovanjih, ki so lastna imena ([goveji file Stroganov](#), [črni Peter](#));
- svojilni pridevniki, izpeljani iz lastnih imen ([Mozartove kroglice](#), [Kneippova kava](#)).

Če se svojilni pridevnik zapisuje fonetično, torej je pisno podomačen, ga pišemo z malo začetnico: po zgledu [brajeva pisava](#) (< *Braille*) tudi [knajpova kava](#) (< *Kneipp*). Pri imenih iger opozarjamo, da so sodobne igre tudi industrijski izdelki, imena pa lastniška, torej nespremenljiva, zato so kot znamke pisane z veliko začetnico ([Naseljenci otoka Catan](#), [Monopoly](#), [Activity](#)). Če preidejo med občna poimenovanja, dobijo vrstni pomen in jih pišemo z malo začetnico: [Pri večini monopolijev se najprej polastite oranžnih lokacij](#).

Posebnosti pri rabi velike in male začetnice

Ker so pravopisna pravila, ki so bila nazadnje temeljiteje pregledana za izdajo SP 2001, stara že 30 let, v njih seveda ne more biti nič pravopisno novega, kar se je pojavilo od takrat. Tu ne gre za izvorno slovenske rešitve, ampak za uveljavljeno in preneseno od drugod, praviloma iz angleščine.

Zapisovanje spletnih naslovov, naslovov pri elektronskem sporočanju in v računalniškem jeziku

Tu {136–137/III} se vse sestavine pišejo z malo začetnico, tudi če se sicer, v običajnih, neračunalniških in nekomunikacijskih kontekstih z veliko.

Raba velike začetnice sredi besede

Iz angleščine {138/III} je znano pisanje z veliko začetnico za predimki, ki so del novonastalih priimkov (McCarthy). Tako pišemo tudi izpeljanke iz njih. Pozornost zbujejo zaščitena imena, ki so po obliki besedotvorni zlitki z notranjo veliko začetnico: PageMaker, DaimlerChrysler, tej podobna je kratica SlovLit (< diskusijska skupina na temo slovenska literatura).

Mala začetnica na začetku lastnega imena

Na začetnem, izpostavljenem položaju v lastnih imenih lahko nastopa tudi nepričakovana in zato opazna začetnica {139/III}, največkrat e ali i, ki pomeni elektronski (tudi električni) in internetni, po podobnosti tudi še kaj drugega (zVem, dLib), kar vse potem postane novo lastno ime. V položaju na začetku povedi se taka mala črka ohranja, kar je povedano pri izjemi ob veliki začetnici.

Raba velike in male začetnice v okrajšavah besednih zvez

Okrajšane sestavine besednih zvez {140/III} vsakokratno začetnico praviloma ohranjajo (pr. Kr.). V mnogih primerih se za velikimi začetnicami sestavin pišejo pike (A. D.), velike začetnice pa se pišejo tudi pri sestavinah, ki se neokrajšane pišejo z malo začetnico. V tem se približujejo kraticam, kjer je tak postopek daleč prevladujoč (NUK < Narodna in univerzitetna knjižnica).

PRILOGA: Neprve sestavine zemljepisnih imen

Zbirka »Neprve sestavine zemljepisnih imen«, ki je vključena k poglavju kot priloga, vsebuje nabor 212 besed ali besednih zvez (severna stena, vinska pot), ki se pojavljajo kot neprve v 837 nekrajevniških in krajevniških imenih ter so posledično pisane z veliko ali malo začetnico.

Razlog za vključitev teh enot je povezan z zavezo komisije, da bodo pravila olajšala presojo, katera neprva sestavina zemljepisnega imena je pisana z veliko in katera z malo začetnico. Tudi po prenovi pravopisnih pravil se namreč odločamo za pravilo, ki pravi, da neprve sestavine v zemljepisnih imenih {61/III} pišemo v krajevniških imenih z veliko (Bukov Vrh), v nekrajevniških pa z malo začetnico (Bukov vrh). Zapis nekrajevniških imen (predvsem imen vzpetin in gora), ki ne sledijo predstavljenemu mehanizmu, ureja pravopisno pravilo v členu {62/III}:

Pri poimenovanju vzpetin in gora so bila pogosto uporabljena občna poimenovanja (Grmada, Kladivo,

Oltar, Rog, Stog), nekatera so prekrivna tudi z geografskimi izrazi (Kočna, Kuk, Rokav, Špik). Veliko začetnico so ohranila tudi potem, ko je ime gore dobilo še pridevniško razlikovalno sestavino: Polhograjska Grmada; Veliko Kladivo, Malo Kladivo; Mali Oltar, Veliki Oltar; Spodnji Rokav, Srednji Rokav; Jezerska Kočna, Kokrska Kočna; Livški Kuk; Jezerski Stog; Poliški Špik; podobno tudi planota Kočevski Rog.

Kako je priloga urejena?

Razlage iztočničnih besed so povzete ali po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ali področnih terminoloških slovarjih na portalu Fran, nekatere pa je oblikovala delovna skupina. Če oznako vira v oklepaju za razlago spremlja zvezdica, je bila uporabljena razlaga malenkostno spremenjena, npr. beseda **slap** je v SSKJ razložena kot »večja količina vode, ki v loku pada z višjega mesta na nižje zaradi navpičnega, strmega zemljišča«, v zbirki pa kot »večja količina v loku padajoče vode«.

Če se neprva sestavina pojavlja v geografskem pomenu **zgolj v lastnem imenu**, je razlaga uvedena s pojasnilom »v lastnih imenih«.

Razlagi v razdelku krajevno in/ali nekrajevno ime sledi **navedba imen**, ki so bila izbrana kot najpogostejše pojavitve v besedilnem korpusu Gigafida 2.0 in *Slovarju slovenskih eksonimov* (2013).

Če ime ne označuje zemljepisne danosti, ki bi bila pomensko prekrivna s pomenom neprve sestavine, imenu **sledi identifikacijska umestitev**, zapisana med pokončnicama. Npr. beseda **graben** je razložena kot »manjša ozka dolina s strmimi pobočji«, v zvezi, ki je zemljepisno lastno ime, pa je **Mačkov graben** ime potoka.

V zbirko niso vključene enote državne ali pokrajinske uprave, ki jih uvrščamo med stvarna imena (npr. **pokrajina**, **provinca**, **vojvodina**), razen če so del zemljepisnega imena (npr. ime države ali zvezne države).

Namen zbirke je torej uporabniku pravopisnega priročnika osvetliti razmerja med pomenom geografskih izrazov in občnih poimenovanj (ki imajo lahko tudi geografski pomen) ter imeni, v katerih ti izrazi ali besede nastopajo.

Razlage so bile povzete ali preverjene po naslednjih slovarjih:

- GTS = Geografski terminološki slovar
- UTS = Urbanistični terminološki slovar
- PnTS = Planinski terminološki slovar
- PrTS = Pravni terminološki slovar
- SSKJ = Slovar slovenskega knjižnega jezika